Leven in verwondering

van Leviticus tot Hebreeën

Ds. A.L. Molenaar

2026-2027

Ameide

Inhoud

Hoofdstuk 1: Leviticus, de weg terug naar Gods nabijheid 4
Hoofdstuk 2: Dichtbij de heilige God 15
Hoofdstuk 3: De offers in Leviticus: een weg naar nabijheid bij God 20
Hoofdstuk 4: De inwijding van de priesters 26
Hoofdstuk 5: De eerste crisis 30
Hoofdstuk 6: Reinheid en onreinheid: leven aan de grens van dood en leven . 36
Hoofdstuk 7: Grote Verzoendag: het hart van de Torah 42
Hoofdstuk 8: Heiligheidscode, een nieuw begin. 49
Hoofdstuk 9: Gods kalender van genade 54
Hoofdstuk 10: De heiligheid van Gods Naam 60

Hoofdstuk 1: Leviticus, de weg terug naar Gods nabijheid

> *Exodus 40:34 Toen overdekte de wolk de tent van ontmoeting, en de heerlijkheid van de HEERE vervulde de tabernakel.*
>
> *Leviticus 1:1 De HEERE riep Mozes en sprak tot hem vanuit de tent van ontmoeting.*
>
> *Psalm 15: 1 Een psalm van David. HEERE, wie zal verblijven in Uw tent? Wie zal wonen op Uw heilige berg?*
>
> *Hebreeën 1: 1-2 Nadat God voorheen vele malen en op vele wijzen tot de vaderen gesproken had door de profeten, heeft Hij in deze laatste dagen tot ons gesproken door de Zoon, Die Hij Erfgenaam gemaakt heeft van alles, door Wie Hij ook de wereld gemaakt heeft.*

Voor veel Bijbellezers behoort Leviticus tot de moeilijkste boeken van de Bijbel. Na de meeslepende verhalen van Genesis en de indrukwekkende gebeurtenissen uit Exodus lijkt de lezer plotseling terecht te komen in een wereld van offers, priesters en rituelen. De vele voorschriften ogen technisch en staan ver af van het dagelijks leven. Daardoor wordt Leviticus gemakkelijk ervaren als een onderbreking van het Bijbelverhaal.

Toch doet dat het boek tekort. Wie Leviticus zorgvuldig leest, ontdekt dat het veel meer is dan een verzameling religieuze voorschriften. Het vormt een beslissende schakel in het grote verhaal van de Schrift. Juist dit boek laat zien hoe de heilige God gemeenschap mogelijk maakt met mensen die door de zonde van Hem zijn vervreemd.

De open vraag waarmee Exodus eindigt

Leviticus begint niet als een nieuw verhaal. Het sluit rechtstreeks aan op de laatste hoofdstukken van Exodus. Mozes heeft op de Sinaï de aanwijzingen ontvangen voor de bouw van de tabernakel, de heilige tent waarin de HEERE te midden van Zijn volk wil wonen. Wanneer de tabernakel voltooid is, daalt de heerlijkheid van de HEERE neer en vervult het heiligdom. God neemt Zijn intrek onder Israël. Wat sinds de uittocht uit Egypte het grote doel was geweest, lijkt werkelijkheid te worden. Toch eindigt Exodus met een verrassende spanning:

“Toen overdekte de wolk de tent van ontmoeting, en de heerlijkheid van de HEERE vervulde de tabernakel. Mozes kon de tent van ontmoeting niet binnengaan, omdat de wolk daarop bleef en de heerlijkheid van de HEERE de tabernakel vervulde.” (Exodus 40:34-35, HSV)

Juist deze verzen vormen de sleutel tot het verstaan van Leviticus. De tabernakel wordt de Tent van Ontmoeting genoemd: de plaats waar God Zijn volk wil ontmoeten. Toch kan zelfs Mozes, de middelaar van het verbond, het heiligdom niet binnengaan. De deur lijkt geopend, maar blijft gesloten. Daarmee eindigt Exodus met een vraag: hoe kan een heilige God wonen te midden van een volk dat door de zonde onrein is geworden? En hoe kan een mens veilig naderen tot Gods heilige aanwezigheid? Die vraag gaat terug op het gouden kalf. Terwijl Mozes op de Sinaï is, maakt Israël een beeld en schrijft daaraan de bevrijding uit Egypte toe. Het volk verbreekt daarmee vrijwel onmiddellijk het verbond dat het had aanvaard. De gemeenschap tussen God en Zijn volk is fundamenteel beschadigd.

Maar het probleem is nog ouder. In Eden leefden Adam en Eva in de nabijheid van God. Nadat zij Zijn gebod hadden overtreden, werden zij uit de tuin verdreven en werd de toegang tot Gods aanwezigheid afgesloten (Genesis 3:22-24). Hetzelfde patroon keert terug bij Israël. Opnieuw wil God onder mensen wonen, maar opnieuw staat de zonde die gemeenschap in de weg. Leviticus is daarom geen uitweiding over oude rituelen. Het is Gods antwoord op een vraag die sinds de zondeval boven de geschiedenis hangt: hoe kan de gemeenschap tussen de heilige God en de zondige mens worden hersteld?

Leviticus als hart van de Torah

Deze vraag bepaalt de toon van het hele boek. Het gaat in Leviticus niet in de eerste plaats om priesters, offers of rituele voorschriften. Al deze onderwerpen staan in dienst van één fundamentele vraag: hoe kan een heilige God wonen te midden van een onheilig volk? Vanuit dat perspectief krijgen de vele wetten en rituelen hun plaats. Zij vormen geen willekeurige verzameling regels, maar Gods antwoord op de crisis waarmee Exodus eindigt. Leviticus laat zien hoe Gods aanwezigheid bij Zijn volk mogelijk blijft. Dat wordt ook zichtbaar in de plaats van Leviticus binnen de vijf boeken van Mozes. Oorspronkelijk vormden Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium één samenhangend geheel. Genesis en Deuteronomium vormen als het ware de buitenste omlijsting. Genesis eindigt met Jakob die zijn zonen toespreekt over hun

toekomst. Deuteronomium eindigt met Mozes die Israël toespreekt, de stammen zegent en wijst op Gods blijvende trouw. Exodus en Numeri vormen daarbinnen een tweede geheel. Exodus beschrijft de bevrijding uit Egypte, de tocht naar de Sinaï en de bouw van de tabernakel. Numeri neemt de draad weer op bij de Sinaï, waar de tabernakel midden in het kamp staat en Israël zich voorbereidt op de reis naar het beloofde land. Precies daartussen staat Leviticus. Daarmee krijgt het boek een centrale plaats in de Torah.

De plaats van Leviticus in de geografie. Genesis begint met de hele aarde en zoomt in op het gebied van de Chaldeeën, waar Abraham woonde, daarna op het land Kanaän waarheen hij reisde, en vervolgens op Egypte, waar zijn nakomelingen uiteindelijk terechtkwamen. In het land Egypte werden zij vierhonderd jaar lang slaven. In Leviticus is de focus opnieuw zeer nauw: het boek concentreert zich op slechts één plaats, de berg Sinaï, waar de wet en de voorschriften werden gegeven. Daarna wordt de focus weer breder, met de reizen door de Negev, Edom en Moab, terug naar Kanaän.

De plaats van Leviticus in de tijd. Genesis omvat eeuwen, de gehele geschiedenis van het verleden van onze aarde. Exodus omvat jaren, ongeveer driehonderd. Leviticus omvat slechts één maand, Numeri veertig jaar en Deuteronomium door de eeuwen heen vooruitkijkt naar de toekomstige geschiedenis van Israël.

Opnieuw kunnen we de vorm van de vijf boeken van Mozes zien. Leviticus vormt het scharnier van het geheel: het richt de aandacht op de belangrijkste maand, op de belangrijkste plaats en op de belangrijkste stam. De hele wet van Mozes hangt hieraan.

Ook binnen Leviticus zien we een vergelijkbare beweging. De eerste zeven hoofdstukken beschrijven de offers waardoor Israël tot God mag naderen. De hoofdstukken 17–27 laten zien hoe Gods volk vervolgens als een heilig volk behoort te leven. Daartussen staan de hoofdstukken 8–16, met de instelling van het priesterschap en als hoogtepunt de Grote Verzoendag.

Steeds weer leidt de opbouw van het boek de aandacht naar hetzelfde middelpunt: God opent een weg waardoor Hij onder Zijn volk kan wonen.

DE PLAATS VAN LEVITICUS IN DE PENTATEUCH

Leviticus vormt het **scharnier** van het geheel: de aandacht vernauwt zich tot één stam, één plaats en één maand, omdat hier de **heiligheid van God** en de wijze waarop Israël voor Hem moet leven centraal staan.

1	2	3	4	5
GENESIS	**EXODUS**	**LEVITICUS**	**NUMERI**	**DEUTERONOMIUM**
Het begin	Uit Egypte	De dienst aan God	Door de woestijn	De wet opnieuw gegeven
Het boek van het begin: van de schepping van het universum tot het moment waarop Israël het volk van God werd.	God bevrijdt de Israëlieten uit Egypte en leidt hen naar de berg Sinaï. Hij maakt hen tot Zijn volk.	De focus vernauwt zich tot één stam: Levi. God geeft Zijn wet en voorschriften voor de eredienst, de offers en het heilige leven.	Israël trekt met het hele volk door de woestijn. Cijfers, tellingen en reizen richting het Beloofde Land.	Mozes herhaalt de wet vlak voor het binnengaan van Kanaän, met het oog op de toekomst van Israël door de eeuwen heen.

1. DE PLAATS IN WIE Over wie gaat het boek?	**UNIVERSEEL** Het gaat over iedereen, over het menselijk geslacht en over het hele universum.	**NATIONAAL** Het zoomt in op één volk: het volk Israël.	**BIJZONDER** Slechts één stam uit het volk staat centraal: de stam Levi.	**WEER BREEDER** Gaat opnieuw over het hele volk Israël.	**OPNIEUW UNIVERSEEL** Israël wordt geplaatst tegen de achtergrond van de gehele wereld en de toekomst.
2. DE PLAATS IN GEOGRAFIE Waar speelt het boek zich af?	**HELE AARDE** Van de hele aarde ...	**KANAÄN & EGYPTE** ... naar het land Kanaän en vervolgens Egypte, waar zij 400 jaar slaven zijn.	**BERG SINAÏ** Focus op één plaats: de berg Sinaï, waar God Zijn wet en voorschriften geeft.	**WOESTIJN** Reizen door de woestijn, via de Negev, Edom en Moab ...	**TERUG NAAR KANAÄN** ... terug naar Kanaän, op weg naar het Beloofde Land.
3. DE PLAATS IN TIJD Welke tijdsperiode beslaat het boek?	**EEUWEN** Omvat de gehele geschiedenis van het verleden van onze aarde.	**JAREN** Ongeveer driehonderd jaar.	**ÉÉN MAAND** Beslaat slechts één maand.	**VEERTIG JAAR** Israël trekt veertig jaar door de woestijn.	**TOEKOMST** Kijkt door de eeuwen heen vooruit naar de toekomstige geschiedenis van Israël.

Het middelpunt van het middelpunt

Leviticus bestaat uit twee delen. Het bouwt op naar een climax en vloeit vervolgens vanuit die climax weer naar buiten. Het is ook als een sandwich met meerdere lagen. Het schema laat zien dat het eerste gedeelte overeenkomt met het zesde, het tweede met het vijfde en het derde met het vierde, waarbij één gedeelte precies in het midden staat. Er zijn duidelijke overeenkomsten tussen deze gedeelten, die prachtig met elkaar zijn verbonden en uitgewerkt.

Bedenk dat God verantwoordelijk is voor dit patroon, niet Mozes. In feite staan er in het boek Leviticus meer woorden van God dan in enig ander boek van de Bijbel! Ongeveer 90 procent van Leviticus bestaat uit de directe rede van God – 'De HEERE sprak tot Mozes…' Er is geen ander boek in de Bijbel waarin zoveel directe woorden van God staan. Als je Gods Woord wilt lezen, is dit dus een goed boek om mee te beginnen. Je leest de daadwerkelijke woorden van God.

De offers en de slachtoffers uit de eerste zeven hoofdstukken worden ondersteund door de sancties en geloften van het volk in het laatste gedeelte. De details over het priesterschap corresponderen met de details over de eredienst die zij moeten leiden.

De climax van het boek is de Grote Verzoendag, de dag waarop twee dieren werden gebruikt om de zonden van het volk te symboliseren. Zij offerden één dier, een schaap, binnen het kamp. Vervolgens legden zij één voor één hun handen op het andere dier, een bok, en beleden hun zonden. Zij dreven de bok vanuit het kamp de woestijn in, waar hij zou sterven met al hun zonden op zich geladen. Hij werd de 'zondebok' genoemd, een woord dat wij vandaag de dag nog steeds gebruiken. De twee gedeelten van het boek draaien om de Grote Verzoendag. De eerste helft beschrijft onze weg tot God – wat wij rechtvaardiging noemen – en de tweede helft beschrijft onze wandel met God – wat bekendstaat als heiliging. Daarmee wordt duidelijk wat uiteindelijk centraal staat. Niet de offers, de priesters of de wetten op zichzelf, maar Gods genadige voorziening waardoor Hij onder Zijn volk kan blijven wonen.

Van een gesloten deur naar een geopende weg

Aan het einde van Exodus blijft de vraag onbeantwoord. De tabernakel is voltooid, de heerlijkheid van de HEERE heeft het heiligdom vervuld, maar Mozes blijft buiten staan. Juist op dat punt begint Leviticus:

“De HEERE riep Mozes en sprak tot hem vanuit de tent van ontmoeting.” (Leviticus 1:1, HSV)

Deze openingszin bevat een belangrijke aanwijzing. De HEERE spreekt vanuit de tent en Mozes bevindt zich nog buiten. De crisis waarmee Exodus eindigde, is dus nog niet opgelost. God woont onder Zijn volk, maar de gemeenschap waarvoor de tabernakel is gebouwd, is nog niet volledig hersteld. Wanneer we aan het begin van Numeri komen, is de situatie veranderd. Daar lezen we opnieuw dat de HEERE tot Mozes spreekt vanuit de Tent van Ontmoeting, maar nu is Mozes daar wél aanwezig (Numeri 1:1). De gesloten deur is geopend. Wat tussen Exodus en Numeri heeft plaatsgevonden, wordt beschreven in Leviticus. Daarmee is Leviticus geen onderbreking van het Bijbelverhaal, maar juist de ontbrekende schakel. Het laat zien hoe God Zelf een weg opent waardoor een zondig volk opnieuw in Zijn nabijheid kan leven.

Waarom kon Mozes de tabernakel niet binnengaan? Niet omdat God geen gemeenschap met Zijn volk wil. Integendeel, de tabernakel is juist gebouwd omdat de HEERE onder Israël wil wonen. Het probleem ligt niet bij God, maar bij de mens. Gods aanwezigheid is de bron van het leven, maar juist Zijn heiligheid maakt zichtbaar dat een zondig mens niet zomaar voor Zijn aangezicht kan verschijnen. Denk aan het beeld van de zon. De zon is de bron van leven, maar haar kracht maakt het onmogelijk haar onbeschermd te naderen. Haar licht geeft leven en kan tegelijk verbranden. Niet omdat de zon vijandig is, maar omdat haar kracht vraagt om een passende voorbereiding.

Zo helpt dit beeld om Gods heiligheid te begrijpen. De HEERE is de oorsprong van alle leven, goedheid en schoonheid. Niets is heerlijker dan dicht bij Hem te zijn. Maar een mens die door de zonde is aangetast, kan niet zomaar in Gods aanwezigheid komen. Niet Gods heiligheid is het probleem; onze onheiligheid maakt de ontmoeting onmogelijk.

Ook het Bijbelse begrip *heilig* krijgt zo meer betekenis. Heilig betekent niet alleen moreel volmaakt, maar verwijst allereerst naar wat aan God is toegewijd en zich in Zijn nabijheid bevindt. God Zelf is de Heilige bij uitstek. Alle heiligheid vindt haar oorsprong in Hem. Dat zien we terug in de opbouw van de tabernakel. Naarmate iemand dichter bij Gods tegenwoordigheid komt, neemt de heiligheid toe. Buiten het kamp leeft het gewone volk. In het midden bevindt zich het voorhof, daarachter het Heilige waar de priesters dienen en in het centrum het Heilige der Heiligen, waar de heerlijkheid van de HEERE woont

boven het verzoendeksel van de ark. De weg naar Gods nabijheid is daarom geen route die de mens zelf bepaalt. De HEERE wijst die weg Zelf aan.

De mens moet veranderen

Daarmee komen we bij de kern van Leviticus. God verandert niet. Zijn heiligheid blijft dezelfde. De vraag is daarom niet hoe God Zich aanpast aan de mens, maar hoe de mens wordt voorbereid om in Gods nabijheid te leven. Dat is de functie van de offers, de priesterdienst en de reinigingswetten. Zij zijn geen menselijke pogingen om Gods gunst te winnen, maar middelen die God Zelf geeft om Zijn volk te leren hoe het tot Hem kan naderen. Hiermee wordt ook duidelijk dat de geschiedenis van Israël verder reikt dan de geschiedenis van één volk. De tabernakel doet denken aan een nieuwe hof van Eden. Opnieuw woont God onder mensen. Opnieuw klinkt de uitnodiging om dicht bij Hem te leven. Maar opnieuw vormt de zonde een scheiding.

Toch eindigt het verhaal niet met die scheiding. Zoals God na de zondeval Zijn heilsplan niet losliet, zo laat Hij ook Israël niet aan zichzelf over. Hij opent een weg waardoor de gemeenschap met Hem kan worden hersteld. De gesloten deur waarmee Exodus eindigde, wordt geopend. Leviticus beschrijft hoe God Zelf die weg bereidt. De offers, priesters en reinigingswetten zijn daarom geen losse religieuze voorschriften, maar uitdrukking van Gods genade. Nog voordat de mens weet hoe hij tot God kan terugkeren, heeft de HEERE Zelf de weg gewezen.

De opbouw van Leviticus

Nu de centrale vraag duidelijk is geworden, kunnen we de opbouw van het boek overzien. Op het eerste gezicht lijkt Leviticus uit een verzameling losse voorschriften te bestaan. Bij nadere beschouwing blijkt echter een duidelijke lijn.

1. De offers – hoofdstuk 1–7

Het eerste deel beschrijft de verschillende offers. Daarmee onderwijst de HEERE Zijn volk over de weg waarop het tot Hem mag naderen. De offers zijn geen menselijke uitvinding, maar Gods eigen voorziening waardoor de verbroken gemeenschap kan worden hersteld.

2. De priesters en de Grote Verzoendag – hoofdstuk 8–16

Daarna worden Aäron en zijn zonen tot priesters gewijd en wordt de tabernakel officieel in gebruik genomen. Het gedeelte bereikt zijn hoogtepunt in de Grote Verzoendag. De priesters dienen als bemiddelaars tussen God en Zijn volk en de Grote Verzoendag brengt jaarlijks reiniging van volk en heiligdom.

3. Het heilige leven – hoofdstuk 17–27

Het laatste deel laat zien hoe een volk leeft dat in Gods nabijheid mag wonen. De gemeenschap met God blijft niet beperkt tot de offerdienst. Zij krijgt gestalte in heel het leven: in de omgang met de naaste, in recht en gerechtigheid, in de zorg voor kwetsbaren en in een levenswandel die Gods heiligheid weerspiegelt.

Zo ontstaat een duidelijke beweging: **God opent een weg tot Zichzelf, onderhoudt die gemeenschap en vormt vervolgens het leven van Zijn volk.**

worden behouden.

De offers zijn daarom geen poging van mensen om God gunstig te stemmen en evenmin een systeem waarmee schuld kan worden afgekocht. Ze zijn een gave van Gods genade. Nog voordat Israël weet hoe het tot God kan terugkeren, wijst de HEERE Zelf de weg. Ook de geschiedenis van Nadab en Abihu onderstreept dat de gemeenschap met God niet op menselijke voorwaarden kan plaatsvinden. Gods heiligheid laat zich niet aanpassen aan menselijke voorkeuren. Hij bepaalt hoe de mens tot Hem mag naderen. De wetten over reinheid en onreinheid bereiden vervolgens de weg naar de Grote Verzoendag. Daar wordt zichtbaar dat Gods genade groter is dan de verontreiniging die door de zonde wordt veroorzaakt.

.

DE STRUCTUUR VAN HET BOEK LEVITICUS

Twee helften
Het boek bouwt op naar een climax en vloeit daarna weer naar buiten.

Gods Woord centraal
Ongeveer 90% bestaat uit de directe woorden van God: 'De HEERE sprak tot Mozes...'

Climax
De Grote Verzoendag is het hoogtepunt van het boek.

Twee wegen
Eerste helft: onze weg tot God (rechtvaardiging). Tweede helft: onze wandel met God (heiliging).

Alles verbonden
De delen corresponderen met elkaar en vormen een prachtig geheel.

EERSTE HELFT – ONZE WEG TOT GOD (RECHTVAARDIGING)

1 OFFERS EN SLACHTOFFERS (1:1 – 7:38)

De weg geopend door offers.

2 PRIESTERSCHAP (8 – 10)

Aanwijzing en wijding van de priesters.

3 ZUIVERHEID (11 – 15)

Rein leven voor een heilig God.

CLIMAX

4 DE GROTE VERZOENDAG (16)

Hoogtepunt van het boek: één schaap wordt geofferd in het kamp. De zondebok draagt de zonden van het volk de woestijn in.

TWEEDE HELFT – ONZE WANDEL MET GOD (HEILIGING)

5 HEILIGDOM EN EREDIENST (17 – 26)

Dienst aan God in het heiligdom en in het leven.

6 SANCTIES EN GELOFTEN (27 – 27:34)

Leven in gehoorzaamheid: wetten, geloften en verantwoordelijkheid.

EERSTE HELFT: ONZE WEG TOT GOD
RECHTVAARDIGING

DE TWEE GEDEELTEN DRAAIEN OM DE GROTE VERZOENDAG.
De delen corresponderen met elkaar:
1 ↔ 6 | 2 ↔ 5 | 3 ↔ 4 (centraal)

TWEEDE HELFT: ONZE WANDEL MET GOD
HEILIGING

De offers als antwoord op de crisis

Vanuit deze opbouw wordt begrijpelijk waarom Leviticus met de offers begint. Het gouden kalf heeft laten zien hoe diep de zonde de gemeenschap met God heeft beschadigd. Toch verbreekt de HEERE Zijn verbond niet. Hij neemt opnieuw het initiatief en onderwijst Israël hoe de gemeenschap met Hem kan

Voor moderne lezers blijven de offers, priesters en rituelen soms vreemd. Daarom is het belangrijk te beseffen wat het woord *Torah* betekent. Het Hebreeuwse woord verwijst niet alleen naar *wet*, maar ook naar onderwijs, onderrichting en richtingwijzing. De Torah leert Israël hoe de werkelijkheid vanuit Gods perspectief moet worden verstaan. Dat vraagt van ons dat we eerst de wereld van de Bijbel binnengaan.

De Torah nodigt ons uit om ons open te stellen voor de wereld waarin God spreekt. De tabernakel, de priesters en de offers behoren tot de concrete cultuur van het oude Israël. Juist daarin maakt de HEERE Zich bekend. Hij gebruikt menselijke taal, herkenbare beelden en bestaande vormen om blijvende geestelijke waarheden te openbaren. Zoals God Zich uiteindelijk ten volle openbaart in Jezus Christus, Die mens wordt en binnen een bepaalde cultuur leeft, zo spreekt Hij ook in de Torah op een wijze die mensen kunnen verstaan. De offers zijn daarom meer dan rituelen. Ze onderwijzen Gods volk over Zijn heiligheid, de ernst van de zonde, de noodzaak van verzoening en Zijn verlangen om onder mensen te wonen.

Een uitnodiging om dichterbij te komen

Wie Leviticus uitsluitend leest als een verzameling oude voorschriften, zal moeite hebben om de rijkdom van het boek te ontdekken. Maar wie het leest als onderdeel van Gods grote heilsplan, ontdekt een indrukwekkende samenhang.

Vanaf Genesis loopt één lijn door de Schrift. God schept de mens om in Zijn nabijheid te leven. Door de zonde wordt die gemeenschap verbroken. Toch laat God Zijn schepping niet los. Telkens opnieuw neemt Hij het initiatief om een weg tot herstel te openen.

Dat zien we na de zondeval, na de afgoderij met het gouden kalf en na de zonde van Nadab en Abihu. Steeds blijkt Gods genade groter dan de ontrouw van de mens. Hij zoekt de mens op voordat deze Hem zoekt. Hij opent de weg voordat de mens weet hoe hij moet terugkeren. Daarmee vormt Leviticus een

onmisbare schakel in het Bijbelverhaal. De gemeenschap tussen God en mens rust niet op menselijke prestaties, maar op Gods eigen voorziening. Hij roept, Hij onderwijst en Hij opent de weg. In de hoofdstukken die volgen zullen we zien hoe deze weg concreet gestalte krijgt in de verschillende offers. Daarbij zal blijken dat zelfs het Hebreeuwse woord dat gewoonlijk met *offer* wordt vertaald, een verrassende boodschap bevat. Het spreekt niet allereerst over afstand, maar over naderen.

Dat is uiteindelijk het hart van Leviticus. Het boek sluit de deur naar Gods aanwezigheid niet, maar laat zien hoe de HEERE Zelf die deur opent. Hij houdt Zijn volk niet op afstand, maar bereidt een weg waardoor mensen opnieuw in Zijn nabijheid kunnen leven.

Hoofdstuk 2: Dichtbij de heilige God

> *Leviticus 3: 2 Dan moet hij zijn hand op de kop van zijn offergave leggen en die slachten bij de ingang van de tent van ontmoeting.*
>
> *Hebreeën 1: 2 en 3 Hij, Die de afstraling van Gods heerlijkheid is en de afdruk van Zijn zelfstandigheid, Die alle dingen draagt door Zijn krachtig woord, heeft, nadat Hij de reiniging van onze zonden door Zichzelf tot stand had gebracht, Zich gezet aan de rechterhand van de Majesteit in de hoogste hemelen. Hij is zoveel meer geworden dan de engelen als de Naam die Hij als erfdeel ontvangen heeft, voortreffelijker is dan die van hen.*

Het boek Leviticus gaat verder waar Exodus eindigt. Vanaf de eerste bladzijden van de Bijbel klinkt Gods verlangen om met mensen te leven. In de hof van Eden wandelen Adam en Eva in onbelemmerde gemeenschap met hun Schepper. De mens is geschapen om dicht bij God te zijn en te leven uit Zijn aanwezigheid. Door hun ongehoorzaamheid wordt die gemeenschap verbroken. Zij worden uit de hof verdreven en de toegang tot de boom des levens wordt bewaakt door cherubs en een vlammend zwaard (Genesis 3:24). Sindsdien loopt één grote vraag als een rode draad door de Schrift: hoe kan de mens ooit terugkeren in Gods nabijheid?

Die vraag vormt ook het uitgangspunt van Leviticus. Wie het boek zonder deze achtergrond leest, ziet gemakkelijk slechts een verzameling voorschriften over offers, priesters en rituele reinheid. Maar de fundamentele vraag is anders: hoe kan een heilig God opnieuw wonen te midden van een zondig volk? De tabernakel vormt het hart van Gods antwoord. Deze heilige tent is meer dan een plaats voor de eredienst. Zij herinnert aan Eden, de plaats waar God en mens elkaar ontmoetten. De HEERE kiest ervoor Zijn woning midden in het kamp van Israël op te slaan. Zijn heerlijkheid vervult de tabernakel en Hij komt opnieuw dicht bij Zijn volk. Daarin ligt tegelijk de spanning besloten. Gods aanwezigheid is het grootste geschenk dat Israël kan ontvangen, maar hoe kan een zondig mens leven in de nabijheid van de heilige God?

God neemt het initiatief

Wanneer wij over geloof spreken, denken we gemakkelijk vanuit de mens: hoe kan iemand God vinden en dichter bij Hem komen? Leviticus begint precies andersom. De eerste beweging komt niet van beneden naar boven, maar van boven naar beneden. God neemt het initiatief. Hij verlost Israël uit Egypte, kiest ervoor onder Zijn volk te wonen, laat de tabernakel bouwen en wijst vervolgens Zelf de weg waardoor Zijn volk in Zijn nabijheid kan leven. Dat bepaalt ook de betekenis van de offers. Zij zijn geen menselijke prestaties waarmee Israël Gods gunst probeert te verdienen. Het zijn middelen die God Zelf schenkt om de gemeenschap met Hem mogelijk te maken. De offers behoren tot de *Torah*, Gods onderwijs aan Zijn volk. Door deze rituelen leert Hij Israël wat het betekent om voor Zijn aangezicht te leven.

Daarmee wordt ook duidelijk waarom Leviticus teruggrijpt op Genesis. De tabernakel brengt de mens opnieuw in de nabijheid van God, maar nu in een wereld die door de zonde is aangetast. De offers laten zien hoe de weg naar die nabijheid wordt geopend. Voor moderne lezers kunnen de offers vreemd of zelfs schokkend zijn. Leviticus wil ons echter niet alleen informeren over oude religieuze gebruiken, maar ons leren wie God is en hoe Hij gemeenschap met mensen mogelijk maakt. De eerste zeven hoofdstukken beschrijven vijf offers: het brandoffer, het graanoffer, het vredeoffer, het reinigingsoffer en het schuldoffer. Elk heeft een eigen functie, maar samen vormen zij één geheel. Zij onderwijzen Israël over de weg naar Gods nabijheid.

Het brandoffer: een onberispelijke vertegenwoordiger

Het eerste en meest fundamentele offer is het brandoffer (*ʿolah*). Leviticus beschrijft nauwkeurig hoe de Israëliet naar de tabernakel komt. Voor hem staat het bronzen altaar. Daarachter bevindt zich de ingang van de tabernakel, met een voorhangsel waarin cherubs zijn afgebeeld. Zij herinneren aan de cherubs die na de zondeval de toegang tot Eden bewaakten (Genesis 3:24). De weg naar het altaar krijgt zo een symbolische betekenis: het is als een weg terug naar de plaats waar de gemeenschap tussen God en mens werd verbroken. Ook het Hebreeuwse woord *korban* werpt hier licht op. Het betekent niet alleen *offer*, maar heeft te maken met *naderen*. De Israëliet komt niet omdat hij zelf een weg naar God heeft gevonden. Hij nadert omdat God hem daartoe uitnodigt. Voordat hij het offer brengt, kiest hij een dier uit zijn kudde. Het moet zonder gebrek zijn (Leviticus 1:3). Het Hebreeuwse woord *tamim* betekent niet alleen

lichamelijk gaaf, maar kan ook *onberispelijk*, *integer* of *volkomen toegewijd* betekenen. Zo wordt Noach beschreven als een *tamim* man (Genesis 6:9). Het offerdier vertegenwoordigt daarmee het leven zoals God dat heeft bedoeld: gaaf, onverdeeld en zonder gebrek. Waarom is die volmaaktheid belangrijk? Omdat het dier optreedt als vertegenwoordiger van degene die het brengt. De Israëliet zelf kan niet verder gaan dan het altaar. Toch aanvaardt God een onberispelijke vertegenwoordiger die namens hem voor Zijn aangezicht verschijnt. Dat is ook de spanning die Psalm 15 verwoordt:

"HEERE, wie zal verblijven in Uw tent? Wie zal wonen op Uw heilige berg?" (Psalm 15:1, HSV)

Het antwoord luidt:

"Hij die oprecht wandelt en gerechtigheid beoefent..." (Psalm 15:2, HSV)

De mens verlangt naar Gods nabijheid, maar is uit zichzelf niet onberispelijk. Daarom voorziet God Zelf in een vertegenwoordiger. De offeraar legt vervolgens zijn hand op de kop van het dier (Leviticus 1:4). Deze handeling drukt verbondenheid en vertegenwoordiging uit. Hetzelfde gebaar komt ook voor bij de aanstelling van Jozua en de afzondering van de Levieten. Het gaat daarom niet uitsluitend om de overdracht van schuld, maar om aanwijzing: iemand treedt voortaan namens een ander op.

Bij het brandoffer betekent dit: dit dier vertegenwoordigt mij. Waar ik niet kan gaan, gaat het namens mij. Dan wordt het dier geslacht. Leviticus beschrijft de dood opvallend sober. Dat vraagt een houding van verootmoediging en schuldbesef. Hij neemt iets wat voor hem in de plaats zal komen te sterven. De aandacht gaat niet uit naar het lijden, maar naar wat daarna met het bloed gebeurt.

Het bloed spreekt van leven

In onze beleving verwijst bloed vooral naar verwonding en dood. In de Bijbel staat het echter allereerst voor leven:

"Want het leven van het vlees is in het bloed." (Leviticus 17:11, HSV)

Het bloed vertegenwoordigt het leven dat God heeft gegeven. Daarom wordt het niet achteloos weggegooid, maar door de priester gebruikt in de dienst van het heiligdom. Daarmee wordt duidelijk dat het offer niet alleen draait om de dood van het dier. Het leven van de onberispelijke vertegenwoordiger wordt

tot in Gods nabijheid gebracht. Waar de offeraar zelf niet kan komen, komt zijn vertegenwoordiger. Vanaf Genesis loopt dezelfde lijn door de Schrift: de mens verloor de gemeenschap met de Bron van het leven. In Leviticus opent God een weg waardoor een onberispelijk leven opnieuw tot Zijn aanwezigheid mag naderen. Het brandoffer maakt bovendien duidelijk dat leven uiteindelijk niet gevonden wordt in zelfbehoud, maar in overgave aan God. Dat krijgt later een diepere betekenis in de woorden van Jezus:

"Want wie zijn leven zal willen behouden, die zal het verliezen; maar wie zijn leven zal verliezen omwille van Mij, die zal het vinden." (Mattheüs 16:25, HSV)

Leviticus bereidt de lezer zo voor op een fundamenteel Bijbels inzicht: de weg naar het leven loopt via overgave aan God.

Kaphar: verzoening als losprijs en reiniging

In dit verband verschijnt een belangrijk woord dat in Leviticus steeds terugkeert: *kaphar*. Gewoonlijk wordt dit vertaald met *verzoening*. Het woord draagt echter verschillende beelden in zich, waaronder dat van een losprijs en dat van reiniging. Het beeld van de losprijs sluit aan bij de wetgeving van Exodus. In bepaalde situaties kon een leven worden gespaard door een losprijs te aanvaarden (Exodus 21:28-30). De schuld wordt daarmee niet ontkend, maar er wordt een weg geopend waardoor het leven behouden blijft. Dat helpt om de offerdienst te begrijpen. Sinds de zondeval leeft de mens onder de werkelijkheid van de dood:

"Want het loon van de zonde is de dood, maar de genadegave van God is eeuwig leven, door Jezus Christus, onze Heere." (Romeinen 6:23, HSV)

God laat de mens echter niet aan zijn lot over. Hij aanvaardt het leven van een onberispelijke vertegenwoordiger ten behoeve van degene die zelf onder het oordeel staat. Dat is geen recht waarop de mens aanspraak kan maken, maar een gave van Gods genade. Dat blijkt ook uit Leviticus 17:11:

"Ík heb dat immers voor u op het altaar gegeven om voor uw zielen verzoening te doen."

Hier ligt het accent op **Ik**. Het offer is uiteindelijk Gods gave. Hij opent de weg en geeft de middelen waardoor verzoening mogelijk wordt. Maar *kaphar* heeft nog een tweede betekenislaag. Leviticus gebruikt het woord ook voor het altaar en het heiligdom. Een altaar kan geen schuld hebben en hoeft dus niet te worden vrijgekocht. Hier gaat het om reiniging.

Zonde raakt niet alleen de mens, maar ook de plaats waar God woont. Daarom wordt op de Grote Verzoendag niet alleen het volk gereinigd, maar ook het heiligdom (Leviticus 16). De zonde heeft verontreiniging veroorzaakt die moet worden weggenomen.

Zo komen beide betekenissen van *kaphar* samen: **schuld wordt weggenomen en verontreiniging wordt gereinigd**. De offerdienst laat zien dat Gods verlossing beide omvat.

Het bloed heeft hierin geen magische kracht. Het vertegenwoordigt het leven dat God aanvaardt. Door dat leven wordt weggenomen wat de gemeenschap tussen God en mens verstoort.

De vervulling in Christus

Juist daarom grijpt de Hebreeënbrief zo uitvoerig terug op de offerdienst van Leviticus. Het werk van Christus eindigt niet bij Zijn dood. Zoals de hogepriester met het bloed het heiligdom binnenging, zo is Christus met Zijn volmaakte leven het hemelse heiligdom binnengegaan om voor Gods aangezicht voor Zijn volk te verschijnen (Hebreeën 9:11-12, 24). In Hem komen de lijnen van Leviticus samen. Hij is de volmaakte *tamim*, de onberispelijke Vertegenwoordiger. Hij draagt de schuld en brengt reiniging tot stand. Zijn bloed reinigt zelfs het geweten om de levende God te dienen (Hebreeën 9:14). Wat in de tabernakel telkens opnieuw werd uitgebeeld, heeft in Christus zijn blijvende vervulling gevonden.

De offers van Leviticus waren daarom nooit het eindpunt. Zij wezen vooruit. Het onberispelijke offerdier wees naar de volmaakte Mens. De vertegenwoordiger wees naar de ware Middelaar. Het bloed dat het leven vertegenwoordigde, wees naar het leven van Christus. De hogepriester die het heiligdom binnenging, wees naar Christus, de grote Hogepriester. Er is echter ook een belangrijk verschil. De offers van het Oude Verbond moesten voortdurend worden herhaald. In Christus is dat anders. Hij is het volmaakte offer dat eenmaal is gebracht en voor altijd voldoende is (Hebreeën 10:11-14). Daarom klinkt Johannes 3:16 als de vervulling van de lijn die in Leviticus begint:

“Want zo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat ieder die in Hem gelooft, niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft.” (Johannes 3:16, HSV)

Hoofdstuk 3: De offers in Leviticus: een weg naar nabijheid bij God

> *Leviticus 4: 35b Zo zal de priester verzoening voor hem doen over zijn zonde, die hij begaan heeft, en het zal hem vergeven worden.*
>
> *Johannes 1:29 Zie het Lam van God, Dat de zonde van de wereld wegneemt!*
>
> *Hebreeën 10: 11-12 En iedere priester stond wel dagelijks te dienen en bracht vaak dezelfde slachtoffers, die de zonden toch nooit zouden kunnen wegnemen, maar deze Priester is, nadat Hij één slachtoffer voor de zonden geofferd had, tot in eeuwigheid gezeten aan de rechterhand van God.*

God opent de weg tot Zijn nabijheid

Wanneer wij Leviticus lezen, kunnen de vele voorschriften, rituelen en offers de indruk wekken dat het vooral om een verzameling religieuze regels gaat. Wie het boek echter leest binnen het grotere Bijbelverhaal, ontdekt een andere lijn. De offers zijn geen losse rituelen, maar maken deel uit van Gods heilsplan. Ze laten zien hoe de heilige God, Die midden onder Zijn volk woont, Zelf de weg opent waardoor gemeenschap met Hem mogelijk blijft.

In Exodus zagen we hoe de HEERE Israël uit Egypte verlost, een verbond met Zijn volk sluit en Zijn woning midden in het kamp opricht. Daarmee keert een motief uit Genesis terug: de God Die in Eden met de mens wandelde, verlangt er nog steeds naar onder Zijn mensen te wonen. Tegelijk is er sinds de zondeval een fundamenteel probleem. Hoe kan een heilig God wonen te midden van een zondig volk?

Leviticus 1–7 geeft daarop een eerste antwoord. De vijf offers zijn niet door mensen bedacht om een verre God gunstig te stemmen. God Zelf geeft ze als *Torah*, als onderwijzing, en leert Zijn volk hoe het in Zijn nabijheid kan leven. Nog voordat Israël een offer brengt, heeft God het immers al verlost en ervoor gekozen onder Zijn volk te wonen. Alles begint bij Gods initiatief.

Het brandoffer: volledige toewijding

Het eerste offer is het brandoffer (*olah*), letterlijk: *dat wat opstijgt*. Het dier werd volledig op het altaar verbrand. Anders dan bij andere offers bleef er niets voor de offeraar over. Alles behoorde aan de HEERE toe. Daarmee verbeeldt het brandoffer volledige toewijding. Israël was uit Egypte bevrijd om de HEERE te dienen. Vrijheid betekende geen onafhankelijkheid, maar een nieuwe verbondenheid met God. Het offer maakte zichtbaar dat niet een deel, maar het hele leven aan Hem toebehoort. Het dier moest zonder gebrek zijn. God vraagt niet wat overblijft, maar het beste. Het offerdier vertegenwoordigt de offeraar en wordt door het opleggen van de hand met hem verbonden. Zo wordt zichtbaar wat de offeraar zelf belijdt: zijn leven behoort geheel aan God toe. De uitdrukking *"een aangename geur voor de HEERE"* betekent niet dat God behagen schept in de geur van verbrand vlees. Het gaat om het welgevallig aannemen van een offer dat in gehoorzaamheid wordt gebracht. Paulus gebruikt dezelfde taal voor Christus:

"En wandel in de liefde, zoals ook Christus ons liefgehad heeft en Zichzelf voor ons heeft overgegeven als een offergave en slachtoffer, Gode tot een aangename geur." (Efeze 5:2, HSV)

In Christus krijgt het brandoffer zijn volmaakte vervulling. Hij geeft Zichzelf geheel aan de Vader. Tegelijk blijft de boodschap van Leviticus staan: gemeenschap met God vraagt om een leven van overgave. Daarom roept Paulus de gelovigen op hun lichaam aan God te wijden als een levend offer (Romeinen 12:1).

De graanoffergave: het gewone leven als gave

Na het brandoffer volgt de *minchah*, de graanoffergave. Hier is geen bloed en sterft geen dier. De Israëliet brengt meel, olie en wierook. Het Hebreeuwse *minchah* betekent eenvoudigweg *gave* of *geschenk*. Dit offer richt de aandacht op het dagelijkse leven. De oogst, het werk en het voedsel zijn uiteindelijk gaven van God. Daarom wordt wat de mens uit Gods hand ontvangt, weer aan Hem gegeven. Geloof beperkt zich niet tot de eredienst, maar omvat het hele bestaan. Ook hier geldt dat God het beste ontvangt. Het fijne meel, de olie en de wierook drukken eerbied en dankbaarheid uit. Een deel wordt op het altaar gebracht, terwijl het overige bestemd is voor de priesters. Zo verbindt de graanoffergave aanbidding met zorg voor de gemeenschap.

Opvallend zijn de voorschriften rond zuurdesem, honing en zout. Zuurdesem en honing worden niet op het altaar verbrand, terwijl zout verplicht is. Het zout wordt zelfs *"het zout van het verbond"* genoemd. Het staat voor duurzaamheid en trouw. Gods verbond rust niet op wisselende menselijke gevoelens, maar op Zijn onveranderlijke trouw. Jezus noemt Zijn discipelen later *"het zout der aarde"* (Mattheüs 5:13). Daarmee wordt zichtbaar hoe de lijn van Leviticus doorloopt: Gods volk is geroepen om midden in een vergankelijke wereld te leven vanuit Gods blijvende verbondstrouw. Christus noemt Zichzelf bovendien *"het Brood des levens"* (Johannes 6:35). In Hem wordt Gods gave aan de wereld zichtbaar. De *minchah* leert ons echter ook zonder directe allegorie iets wezenlijks: het leven met God speelt zich niet alleen af in bijzondere momenten, maar juist in het gewone leven van iedere dag.

Het vredeoffer: gemeenschap aan Gods tafel

Het derde offer is het vredeoffer, *zebach shelamim*. Het woord *shalom* betekent meer dan de afwezigheid van conflict. Het gaat om heelheid, welzijn en vrede: het leven zoals God het bedoeld heeft. Het bijzondere van dit offer is de maaltijd. Een deel wordt aan God gegeven, een deel is voor de priesters en de rest wordt door de offeraar met anderen gegeten. In de Bijbelse wereld betekende samen eten verbondenheid en vrede. Het vredeoffer maakt daarom zichtbaar dat Gods doel niet alleen vergeving van schuld is, maar herstelde gemeenschap. Er zijn drie vormen: het dankoffer, het gelofteoffer en het vrijwillige offer. In alle drie staat de vreugde over Gods goedheid centraal. Soms is er aanleiding in ontvangen redding, soms in een gedane gelofte, en soms is de dankbaarheid eenvoudigweg vrijwillig. Liefde tot God hoeft niet altijd door nood te worden opgewekt. Het vlees mocht bovendien maar kort worden bewaard. Het vredeoffer was geen voorraad, maar een concrete ontmoeting en viering. Omdat een heel offerdier vaak niet door één gezin kon worden opgegeten, werd de maaltijd gedeeld met familie, vrienden, Levieten en armen. Zo wordt zichtbaar dat gemeenschap met God ook gemeenschap met de naaste voortbrengt. Ook het vet en het bloed behoren de HEERE toe. Het vet gold als het beste en rijkste deel; het bloed vertegenwoordigt het leven. Israël leert zo dat het beste aan God toekomt en dat het leven uiteindelijk Zijn gave blijft.

Een voorafschaduwing van Gods Koninkrijk

Het vredeoffer wijst vooruit naar de maaltijd waarmee de profeten het komende Koninkrijk van God beschrijven. Jesaja spreekt over een feestmaal voor alle volken (Jesaja 25:6). Jezus neemt dit beeld over. Hij eet met tollenaars en zondaars en maakt aan tafel iets zichtbaar van Gods komende Koninkrijk. Dat krijgt zijn hoogtepunt in het Heilig Avondmaal. Gods volk zit niet langer rond een offerdier, maar ontvangt brood en wijn als tekenen van het nieuwe verbond. Christus is tegelijk Priester, Offer en Gastheer. De Bijbel eindigt met hetzelfde beeld: de bruiloft van het Lam (Openbaring 19:6-9). Het vredeoffer maakt daarmee zichtbaar waar Gods verlangen op gericht is: een volk dat in Zijn nabijheid leeft en zich verheugt in Zijn vrede.

Het zondoffer en het schuldoffer: herstel van wat gebroken is

De laatste twee offers richten zich op de werkelijkheid van de zonde. Juist omdat God midden onder Zijn volk woont, moet er een weg zijn om te herstellen wat Zijn aanwezigheid verstoort. Het *chatat*, het zondoffer, heeft niet alleen betrekking op schuld, maar vooral op de verontreiniging die de zonde veroorzaakt. Zonde blijft niet beperkt tot de persoon die haar begaat; zij raakt de gemeenschap en zelfs het heiligdom. Daarom wordt het bloed op verschillende plaatsen aangebracht. Het doel is reiniging, zodat Gods aanwezigheid te midden van Zijn volk kan blijven. Het zondoffer heeft vooral betrekking op onopzettelijke zonden. Wanneer een overtreding aan het licht komt, is er een weg van belijdenis en herstel. Dat laat zien dat Gods offerdienst niet bedoeld is om angst op te roepen, maar om de gemeenschap met Hem te herstellen. Tegelijk blijft opzettelijke, hardnekkige rebellie een ernstige zaak. God verlangt uiteindelijk niet slechts een ritueel, maar een hart dat zich tot Hem bekeert.

Het schuldoffer, *asham*, legt vervolgens de nadruk op concrete schade die door zonde is ontstaan. Wanneer iemand bedriegt, steelt of zich iets toe-eigent wat hem niet toekomt, is alleen een offer niet voldoende. De schade moet worden vergoed, vermeerderd met een vijfde deel. Daarmee maakt Leviticus duidelijk dat ware bekering ook zichtbaar wordt in herstel. Verzoening met God kan niet worden losgemaakt van de verhouding tot de naaste. Wie Gods vergeving ontvangt, wordt geroepen verantwoordelijkheid te nemen voor het kwaad dat hij heeft aangericht. Dat zien we later bijvoorbeeld bij Zacheüs, die na zijn

ontmoeting met Jezus bereid is terug te geven wat hij door bedrog heeft verkregen (Lukas 19:8).

Christus: de vervulling van de offers

De vijf offers belichten verschillende kanten van het leven met God:

- het **brandoffer** spreekt van volledige toewijding;
- de **graanoffergave** van dankbare overgave in het dagelijks leven;
- het **vredeoffer** van herstelde gemeenschap;
- het **zondoffer** van reiniging;
- het **schuldoffer** van herstel.

Samen vormen zij één groot beeld van Gods verlangen om onder Zijn volk te wonen. En dat Zijn volk bij de HEERE kan komen. In Christus komen deze lijnen tot vervulling. Hij geeft Zichzelf volledig aan de Vader. Zijn leven is de volmaakte gave. Hij brengt mensen aan Gods tafel, reinigt van zonde en herstelt wat door de zonde verloren is gegaan. Hij is het ware Offer en de volmaakte Hogepriester. Tegelijk maakt de Hebreeënbrief duidelijk dat de offers van Leviticus geen definitieve oplossing waren. Ze moesten steeds opnieuw worden gebracht. Christus daarentegen heeft Zichzelf eenmaal geofferd en daarmee een volkomen en blijvend offer gebracht (Hebreeën 10:11-14). Waar de priesters bleven staan omdat hun werk nooit klaar was, zit Christus aan de rechterhand van God omdat Zijn werk voltooid is. Daarom is Leviticus geen achterhaald hoofdstuk van de Bijbel. Zonder de taal van offer, priester, bloed, verzoening en heiligheid zouden we veel minder begrijpen van wat Christus heeft gedaan.

Leviticus

God opent de weg tot Zijn nabijheid

DE VIJF OFFERS IN LEVITICUS 1–7	1. BRANDOFFER (*'olah*)	2. GRAANOFFERGAVE (*minchah*)	3. VREDEOFFER (*zebach shelamim*)	4. ZONDOFFER (*chatat*)	5. SCHULDOFFER (*asham*)
Betekenis	Volledige toewijding	Dankbare overgave in het dagelijks leven	Gemeenschap en vrede	Reiniging van zonde	Herstel en genoegdoening
Wat wordt gebracht?	Een dier, volledig verbrand	Meel, olie en wierook	Een dier, deels voor God, priesters en offeraar	Een dier, bloed op het altaar en heiligdom	Een dier + schadevergeeding (vermeerderd met 1/5)
Kern	Alles behoort aan de HEERE	Het gewone leven als gave aan God	Samen eten – verbondenheid met God en de naaste	Herstel van wat door de zonde is verontreinigd	Concrete schade herstellen
Belangrijke woorden	*tamim* – onberispelijk	*minchah* – gave, geschenk	*shalom* – heelheid, welzijn	*chatat* – zonde, reiniging	*asham* – schuld, herstel
Wijst vooruit naar	Christus, Die Zichzelf gaf aan de Vader (Efeze 5:2)	Christus, het Brood des levens (Johannes 6:35)	Het Koninkrijk van God en het Heilig Avondmaal (Lukas 22:15-20)	Christus, Die reinigt van alle zonde (1 Johannes 1:7)	Christus, Die verzoent en nieuw leven geeft (Kolossenzen 1:20)

HET WOORD KAPHAR

- verzoening (schuld wegnemen)
- losprijs (behoud van leven)
- reiniging (van mens en heiligdom)
- herstel van de gemeenschap

"Want het leven van het vlees is in het bloed."
Leviticus 17:11

WAT LEREN DE OFFERS ONS?

- God neemt het initiatief.
- Gemeenschap met God vraagt om toewijding.
- Ons hele leven mag een gave zijn.
- Vergeving leidt tot herstelde relaties.
- Zonde vraagt om reiniging én herstel.
- De offers wijzen vooruit naar Christus.

DE VERVULLING IN CHRISTUS

- Hij is het ware Offer.
- Hij is de volmaakte Hogepriester.
- Zijn offer is éénmaal en voor altijd voldoende (Hebreeën 10:11-14).
- In Hem komen alle lijnen van Leviticus samen: toewijding, dankbaarheid, gemeenschap, reiniging en herstel.

"Maar deze Man, nadat Hij één offer voor de zonden heeft gebracht, is voor altijd gaan zitten aan de rechterhand van God."
Hebreeën 10:12

Hoofdstuk 4: De inwijding van de priesters

> *Leviticus 8:36 Aäron en zijn zonen deden al de dingen die de HEERE door de dienst van Mozes geboden had.*
>
> *Hebreeën 9: 6b In het eerste deel van de tabernakel gingen de priesters voortdurend binnen om de diensten te volbrengen. In het tweede deel echter ging alleen de hogepriester eenmaal per jaar binnen, niet zonder bloed, dat hij voor zichzelf offerde en voor de afdwalingen van het volk.*

Een nieuw begin… en een oude geschiedenis

Na de uitvoerige beschrijving van de offers maakt Leviticus 8 een duidelijke wending. De offers hebben laten zien hoe God de weg opent voor een zondig volk om in Zijn nabijheid te leven. Nu moeten mensen worden aangesteld die deze heilige dienst namens het volk verrichten.

De tabernakel is voltooid en Gods heerlijkheid heeft de tent vervuld. Zijn woning staat midden in Israël. Toch blijft de vraag: hoe kan een heilig God wonen onder een onvolmaakt volk? De instelling van het priesterschap geeft daarop een antwoord. Aäron en zijn zonen worden door God geroepen om als bemiddelaars tussen God en Israël te dienen. Niet vanwege hun eigen heiligheid, maar omdat God hen roept en toerust. Iedere beweging naar God begint bij Zijn initiatief.

Leviticus 8 is daarom meer dan een verslag van een plechtige inwijdingsdienst. De aanstelling van de priesters maakt deel uit van Gods grotere bedoeling om opnieuw met mensen samen te leven. In de Hogepriester zien we een nieuwe Adam. Adam kreeg de opdracht de hof van Eden te dienen en te bewaren. Diezelfde woorden worden later gebruikt voor de taak van de priesters in de tabernakel. De tabernakel is immers meer dan een tent: het is de plaats waar Gods aanwezigheid te midden van Zijn volk woont. De priesters vertegenwoordigen daarmee de mens zoals God hem bedoeld heeft: leven in Zijn nabijheid, Zijn heiligheid weerspiegelen en Zijn aanwezigheid dienen. Tegelijk roept hun aanstelling een bekende vraag op. Zal dit nieuwe begin standhouden? Steeds wanneer God een nieuwe situatie schept en mensen roept, volgt in de Bijbel een beproeving. Dat gebeurde bij Adam, Noach en Israël. Ook hier blijft de vraag of de mens trouw zal blijven aan Gods woord.

Leviticus vormt het middelpunt van de vijf boeken van Mozes. Binnen Leviticus vormen de hoofdstukken 8–16 opnieuw een centraal gedeelte. De inwijding van de priesters staat aan het begin daarvan. Het is het midden van het midden van het midden van de Torah. Ook de zeven dagen van de inwijding zijn betekenisvol. Zij herinneren aan de zeven dagen van de schepping. Gedurende zeven dagen worden Aäron en zijn zonen afgezonderd voor hun dienst. De tabernakel krijgt daarmee trekken van Eden en de priesters nemen een taak op zich die doet denken aan die van Adam: dienen en bewaren. Het lijkt alsof God opnieuw begint. Maar de geschiedenis van de Bijbel leert dat ieder nieuw begin ook een beproeving kent. De vraag is daarom niet alleen óf de priesters hun taak ontvangen, maar of zij daarin trouw zullen blijven.

De wijding van een nieuwe mensheid

De HEERE geeft Mozes opdracht Aäron, zijn zonen, de priesterkleding, de zalfolie en de offerdieren bijeen te brengen. Heel Israël wordt bij de ingang van de Tent van Ontmoeting samengeroepen. Het priesterschap is geen privéaangelegenheid, maar een zaak van het hele verbondsvolk. God wijst Zelf aan wie namens Israël voor Zijn aangezicht mag verschijnen.

De priesterlijke kleding maakt zichtbaar dat Aäron niet namens zichzelf optreedt. Op de twaalf stenen van het borstschild staan de namen van de stammen van Israël. Wanneer de hogepriester het heiligdom binnengaat, draagt hij als het ware heel Israël met zich mee. Op zijn hoofd staat de gouden plaat met de woorden: „Heilig voor de HEERE.” De schoonheid van de kleding verwijst naar de heerlijkheid van God. Niet de priester staat uiteindelijk centraal, maar de God Die hem geroepen heeft. Daarna volgt de zalving. Eerst worden de tabernakel en de voorwerpen daarin gezalfd, daarna het altaar en vervolgens Aäron. Alles wordt afgezonderd voor de dienst van de HEERE. Het Hebreeuwse werkwoord *mashach* ligt aan de basis van het woord *Messias*: de Gezalfde.

De zalving laat zien dat God Zelf iemand aanwijst en toerust voor een bijzondere taak. Dat motief krijgt zijn volle betekenis in Christus, de door de Vader gezonden Hogepriester. Na de zalving volgen de offers. Vervolgens wordt bloed van het offerdier aangebracht op het rechteroor, de rechterduim en de rechtergrote teen van Aäron en zijn zonen. Daarmee wordt hun hele leven geheiligd:

- ***hun oor om te luisteren,***
- ***hun hand om te handelen***
- ***hun voet om te wandelen.***

Hun dienst begint dus niet bij hun werkzaamheden, maar bij gehoorzaamheid aan Gods stem. Ook het graanoffer maakt duidelijk dat hun dienst geen menselijke prestatie is. Alles wat zij ontvangen, komt uit Gods hand. Hun dienst is een antwoord op Zijn genade.

Zeven dagen voor Gods aangezicht

Aäron en zijn zonen blijven zeven dagen bij de ingang van de Tent van Ontmoeting. Daar eten zij van het offermaal dat God heeft voorgeschreven. Hun hele bestaan staat in het teken van Gods aanwezigheid. Opnieuw klinkt de herinnering aan de schepping. Zoals God in zeven dagen Zijn scheppingswerk voltooide, zo worden de priesters in zeven dagen voorbereid op hun nieuwe taak. Na deze periode lijkt alles gereed: het heiligdom is geheiligd, het priesterschap is ingesteld en het volk wacht op Gods openbaring. De weg naar Gods nabijheid lijkt geopend. Maar de achtste dag zal niet alleen een dag van vreugde worden. Hij zal ook het begin zijn van een nieuwe crisis.

Vuur uit Gods aanwezigheid

Na zeven dagen voorbereiding breekt de achtste dag aan. Aäron brengt de offers die de HEERE heeft voorgeschreven. De nadruk ligt daarbij op gehoorzaamheid: alles gebeurt zoals de HEERE heeft bevolen. Wanneer de offers zijn voltooid, heft Aäron zijn handen op en zegent het volk. Daarna gaan Mozes en Aäron de Tent van Ontmoeting binnen. Wanneer zij weer naar buiten komen, zegenen zij het volk opnieuw. Alles wacht op het antwoord van God. Dan wordt de heerlijkheid van de HEERE zichtbaar. Vuur komt uit Zijn aanwezigheid en verteert het offer op het altaar. Het volk reageert met gejuich en werpt zich met het gezicht ter aarde.

God heeft het offer aangenomen.

Het vuur is hier niet allereerst een teken van oordeel, maar van aanvaarding. Het verteert het offer en bevestigt daarmee dat God Zijn volk ontvangt. De weg die Hij Zelf heeft geopend, leidt werkelijk tot gemeenschap met Hem. Hier

bereikt de geschiedenis een hoogtepunt. Gods heerlijkheid woont midden in Israël. De priesters staan als vertegenwoordigers van het volk voor Zijn aangezicht. De tabernakel is de plaats van Gods tegenwoordigheid. Opnieuw doet dit denken aan Eden: God woont bij de mens, er is een heilige plaats en mensen zijn geroepen om daar te dienen en te bewaren. Het lijkt alsof de gemeenschap tussen God en mens is hersteld.

Maar juist op dit moment klinkt opnieuw de spanning die door heel de Bijbel heen loopt. Wanneer God een nieuw begin schenkt, volgt vaak een beproeving. Bij Adam verscheen de slang, bij Israël kwam het gouden kalf. Nu begint ook voor het priesterschap een beslissend moment: Nadab en Abihu, de oudste zonen van Aäron gaan zelf aan de slag. En: Zal de mens vertrouwen op Gods woord, of opnieuw zijn eigen weg kiezen?

Hoofdstuk 5: De eerste crisis

> *Leviticus 10: 1 De zonen van Aäron, Nadab en Abihu, namen beiden hun wierookschaal, deden vuur daarin, legden reukwerk daarop en brachten vreemd vuur voor het aangezicht van de HEERE, wat Hij hun niet geboden had.*
>
> *Leviticus 10: 3b Maar Aäron zweeg.*
>
> *Jesaja 53:7 Hij werd mishandeld, maar Hij onderwierp Zich en deed Zijn mond niet open. Als een lam werd Hij ter slachting geleid; als een schaap dat stom is voor zijn scheerders, zo deed Hij Zijn mond niet open.*
>
> *Hebreeën 12: 28-29 Laten wij daarom, omdat wij een onwankelbaar Koninkrijk ontvangen, aan de genade vasthouden en daardoor God dienen op een Hem welgevallige wijze, met ontzag en eerbied. Want onze God is een verterend vuur.*

Nog voordat de vreugde van deze dag voorbij is, richt de verteller de aandacht plotseling op twee mannen: Nadab en Abihu, de oudste zonen van Aäron. Zij behoren tot degenen die zojuist zijn ingewijd. Nog maar enkele dagen eerder zijn hun oren, handen en voeten met bloed geheiligd. Zij hebben samen met hun vader de zeven dagen van voorbereiding doorgebracht. Niemand staat dichter bij het heiligdom dan zij. Juist daarom komt hun volgende daad zo onverwacht. Op eigen initiatief nemen zij hun wierookvaten, vullen die met vuur en brengen voor de HEERE wat Leviticus aanduidt als 'vreemd vuur' of 'ongeoorloofd vuur'. De tekst legt daarbij de nadruk op één detail dat de kern van het hele gebeuren vormt: God had hun dit niet opgedragen.

Voor moderne lezers lijkt dat misschien een klein verschil. Waarom reageert God zo ernstig op een verandering in een liturgische handeling? Was hun verlangen om wierook te brengen op zichzelf niet goed bedoeld? Nadab en Abihu zijn niet willekeurig twee priesters die een vergissing maken. Zij vertegenwoordigen de nieuwe mensheid die God zojuist heeft aangesteld. Hun hele inwijding stond in het teken van gehoorzaamheid. Hun oor was geheiligd om Gods stem te horen. Hun hand om Zijn wil te doen. Hun voet om Zijn weg te gaan. Toch kiezen zij ervoor iets toe te voegen wat God niet heeft gesproken. Daarmee herhalen zij precies hetzelfde patroon dat al sinds Genesis zichtbaar

is. Adam en Eva ontvingen overvloedig veel vrijheid, maar wilden uiteindelijk zelf bepalen wat goed was. Israël ontving Gods wet aan de Sinaï, maar maakte zelf een god die beter bij zijn eigen verlangens paste. Nu voegen ook Nadab en Abihu iets toe aan Gods eredienst. Zij vervangen gehoorzaamheid door eigen initiatief. Dat maakt hun daad veel ernstiger dan een liturgische fout. De kern van hun zonde ligt niet in het vuur zelf, maar in de overtuiging dat zij zelf mogen bepalen hoe Gods heiligheid wordt benaderd. Daarmee wordt opnieuw zichtbaar hoe diep de neiging van de mens is om zelfs in de nabijheid van God zijn eigen inzichten boven Gods woord te stellen. Wat daarna gebeurt, verandert de feestdag van Israël in een moment van diepe ontzetting.

De heiligheid van God en de dood van Nadab en Abihu

Het contrast kan nauwelijks groter zijn. Nog maar enkele ogenblikken eerder had het volk gejuicht toen het vuur uit Gods aanwezigheid het offer op het altaar verteerde. De heerlijkheid van de HEERE was zichtbaar geworden en alles leek erop te wijzen dat de gemeenschap tussen God en Zijn volk duurzaam was hersteld. Maar hetzelfde vuur dat zojuist een teken van Gods welbehagen was geweest, zal nu een heel andere betekenis krijgen. Niet omdat God veranderd is, maar omdat de houding van de mens tegenover Zijn heiligheid verandert.

Leviticus beschrijft de gebeurtenis sober en zonder uitvoerige uitleg. Zodra Nadab en Abihu met hun eigen vuur voor de HEERE verschijnen, komt vuur uit Gods aanwezigheid en verteert hen. De priesters sterven op de plaats waar zij juist geroepen waren om te dienen. De feestelijke inwijding van het priesterschap verandert in een ogenblik van diepe ontzetting. Juist de soberheid van de tekst maakt de gebeurtenis des te indrukwekkender. Er wordt geen dramatische beschrijving gegeven van angst of paniek. De verteller laat de feiten spreken. Daardoor wordt de aandacht niet in de eerste plaats gericht op de dood van de beide mannen, maar op de werkelijkheid van Gods heiligheid. Dezelfde aanwezigheid die leven schenkt aan wie Hem gehoorzaam dienen, blijkt voor wie Zijn heiligheid naast zich neerlegt een verterend vuur te zijn.

Hier raakt Leviticus aan een fundamenteel Bijbels beginsel. Gods heiligheid is nooit willekeurig. Zij verandert niet van karakter afhankelijk van de omstandigheden. Het vuur dat het offer verteerde en het vuur dat Nadab en Abihu verteerde, is hetzelfde vuur. De verandering ligt niet in God, maar in de mens. Voor wie zich door God laat leiden, is Zijn aanwezigheid een bron van leven. Voor wie eigenmachtig handelt, wordt diezelfde aanwezigheid een

plaats van oordeel. Dat is een gedachte die de hele Schrift doortrekt. De zon die was laat groeien, kan ook dorheid veroorzaken wanneer het water ontbreekt. Hetzelfde vuur dat een huis verwarmt, kan het ook verteren wanneer het onbeheerst om zich heen grijpt. Zo is ook Gods heiligheid altijd volkomen goed, maar zij laat zich niet losmaken van Zijn waarheid. Zij kan niet worden aangepast aan menselijke voorkeuren of verlangens. Na de dood van Nadab en Abihu verbreekt Mozes de stilte met woorden die rechtstreeks van de HEERE afkomstig zijn:

> *"Door hen die tot Mij naderen zal Ik als heilig worden erkend, en tegenover heel het volk zal Ik Mijn heerlijkheid tonen."*
> *(Leviticus 10:3, HSV)*

Deze woorden vormen de sleutel tot het hele hoofdstuk. God verlangt niet alleen dat Zijn volk Zijn heiligheid belijdt; juist degenen die het dichtst bij Hem leven, moeten die heiligheid zichtbaar weerspiegelen. De priesters dragen een bijzondere verantwoordelijkheid omdat zij voortdurend in Gods nabijheid dienen. Wanneer juist zij Gods woorden naast zich neerleggen, raakt dat niet alleen henzelf, maar heel Israël. Nadab en Abihu herhalen datzelfde patroon. Ook zij plaatsen hun eigen initiatief boven Gods aanwijzing. Daarmee wordt hun geschiedenis een nieuwe echo van Eden. De zonde verandert van vorm, maar haar wezen blijft hetzelfde: de mens wil zelf de regie voeren over de relatie met God.

Aärons zwijgen

Misschien wel het meest aangrijpende moment van het hoofdstuk is de reactie van Aäron. Nadat Mozes Gods woorden heeft uitgesproken, vermeldt de Schrift slechts één korte zin: *"Maar Aäron zweeg."*

Meer wordt er niet gezegd. Juist die stilte spreekt boekdelen. Een vader heeft zojuist twee van zijn zonen verloren. De dag die het hoogtepunt van zijn leven had moeten worden, is veranderd in een dag van onuitsprekelijk verdriet. Toch lezen we geen protest, geen beschuldiging en geen poging om Gods handelen ter discussie te stellen. Dat betekent niet dat Aäron geen verdriet heeft. Integendeel, de soberheid van de tekst laat juist ruimte voor de diepte van zijn rouw. Zijn zwijgen is geen gevoelloosheid, maar een uitdrukking van eerbied. Hij begrijpt Gods handelen niet volledig, maar weigert Gods rechtvaardigheid daarom ter discussie te stellen. Tim Mackie vergelijkt deze stilte met Abraham

op de berg Moria. Ook Abraham begreep Gods weg niet, maar bleef vertrouwen dat de HEERE rechtvaardig is. In beide gevallen wordt de lezer niet opgeroepen de spanning op te lossen. De Bijbel laat de spanning juist staan. Gods heiligheid overstijgt het menselijk begrip, maar vraagt tegelijk om vertrouwen. Na deze woorden worden de lichamen van Nadab en Abihu door hun verwanten uit het heiligdom gedragen en buiten het kamp gebracht. Ook dat detail is veelzeggend. Zoals Adam en Eva na hun ongehoorzaamheid de hof van Eden moesten verlaten, zo worden nu de priesters uit de heilige ruimte verwijderd. Opnieuw eindigt menselijke opstand in verwijdering uit Gods nabijheid. De echo van Genesis klinkt opnieuw door in het hart van Leviticus.

Opmerkelijk genoeg volgt na deze aangrijpende gebeurtenis geen lange uitleg over het oordeel. In plaats daarvan spreekt de HEERE opnieuw tot Aäron en geeft Hij hem een nieuwe opdracht. De priesters mogen geen wijn of andere bedwelmende drank gebruiken wanneer zij de Tent van Ontmoeting binnengaan. Zij moeten nuchter zijn wanneer zij in Gods nabijheid dienen. De tekst zegt nergens uitdrukkelijk dat Nadab en Abihu onder invloed waren. Toch is de plaats van dit gebod veelzeggend. Direct na hun dood benadrukt God dat Zijn dienaren helder moeten kunnen onderscheiden. Of er nu wel of geen direct verband bestaat met het gedrag van Nadab en Abihu, de boodschap is duidelijk: wie dicht bij God leeft, moet geestelijk wakker zijn. Daarmee komt de diepste taak van het priesterschap aan het licht. Priesters zijn niet in de eerste plaats mensen die rituelen uitvoeren. Hun belangrijkste opdracht is onderscheid maken. Zij moeten leren onderscheiden tussen heilig en gewoon, tussen rein en onrein. Vervolgens moeten zij heel Israël daarin onderwijzen.

In het scheppingsverhaal brengt God voortdurend onderscheid aan. Hij scheidt licht van duisternis, water van land en dag van nacht. Scheppen betekent orde aanbrengen overeenkomstig Gods wijsheid. De priesters ontvangen nu dezelfde roeping. Zij moeten niet zelf bepalen wat heilig is, maar leren onderscheiden zoals God onderscheid maakt. Alleen zo kunnen zij het volk onderwijzen in de weg van het leven. Hiermee verandert ook de richting van Leviticus. Vanaf dit moment verschuift de aandacht van de inwijding van de priesters naar de vraag hoe Israël kan leven in een wereld waarin zonde, onreinheid en dood voortdurend aanwezig zijn. De crisis van Nadab en Abihu is daarom geen los incident. Zij vormt de aanleiding voor alles wat in de volgende hoofdstukken zal volgen. Want als zelfs de priesters falen, hoe kan Gods heilige

aanwezigheid dan blijvend midden onder Zijn volk wonen? Dat is de vraag waarop Leviticus vanaf hoofdstuk 11 stap voor stap een antwoord zal geven.

Een nieuw begin dat uitloopt op genade

De geschiedenis van Nadab en Abihu behoort zonder twijfel tot de meest aangrijpende gedeelten van Leviticus. Toch zou de lezer haar verkeerd begrijpen wanneer zij uitsluitend wordt gelezen als een waarschuwing tegen ongehoorzaamheid. Deze geschiedenis vormt een beslissend keerpunt in het verhaal van Gods met Zijn volk. Pas wanneer deze crisis ontstaat, wordt duidelijk waarom de volgende hoofdstukken noodzakelijk zijn. Vanaf Genesis tekent zich een patroon af dat zich steeds opnieuw herhaalt. God schept een nieuwe situatie waarin Zijn goedheid zichtbaar wordt. Hij kiest mensen uit om Zijn vertegenwoordigers te zijn en voorziet hen van alles wat zij nodig hebben om hun roeping te vervullen. Vervolgens komt het moment waarop hun trouw wordt beproefd. Telkens blijkt dat de mens niet volhardt in gehoorzaamheid, maar kiest voor zijn eigen inzicht. Daardoor ontstaat een crisis die de mens zelf niet meer kan oplossen.

Dat patroon zagen we in de hof van Eden. Adam en Eva ontvingen een volmaakte leefomgeving en leefden in directe gemeenschap met God. Toch wilden zij zelf bepalen wat goed en kwaad was. Na de zondvloed ontving Noach een nieuwe wereld, maar ook daar openbaarde zich opnieuw de opstand van het menselijk hart, de toren van Babel. Abraham werd geroepen om tot zegen te zijn aan de oostgrens waren de steden Sodom en Gomora. Israël werd verlost uit Egypte en ontving Gods verbond bij de Sinaï, maar telkens weer bleek dat Gods genade niet werd beantwoord met blijvende gehoorzaamheid.

In Leviticus keert precies hetzelfde patroon terug. God heeft een heiligdom opgericht waarin Hij onder Zijn volk wil wonen. Hij heeft priesters aangesteld die als vertegenwoordigers van Israël voor Zijn aangezicht zullen dienen. Alles lijkt gereed voor een nieuw begin. Maar nog voordat de eerste dag van hun dienst ten einde is, kiezen deze vertegenwoordigers hun eigen weg. Daarmee blijkt dat het diepste probleem van de mens niet wordt opgelost door nieuwe instellingen, nieuwe rituelen of nieuwe leiders. Zelfs degenen die het dichtst bij Gods aanwezigheid leven, dragen dezelfde gebrokenheid met zich mee die sinds Genesis de geschiedenis van de mensheid tekent.

Juist daarom is het opmerkelijk hoe Leviticus verdergaat. Na het oordeel over Nadab en Abihu trekt God Zich niet terug uit de tabernakel. Hij beëindigt het verbond evenmin. Integendeel, Hij begint opnieuw onderwijs te geven. Hij wijst Zijn volk een weg waarop Zijn heiligheid en Zijn genade samen kunnen blijven bestaan. Dat is een terugkerend kenmerk van Gods handelen in de Schrift. Waar de mens de gemeenschap verbreekt, opent God een nieuwe weg.

Daarmee wordt ook duidelijk waarom de hoofdstukken die volgen zo'n belangrijke plaats innemen. Voor veel moderne lezers lijken de wetten over reine en onreine dieren, over geboorte, huidziekten, lichaamsvloeiingen en allerlei vormen van rituele onreinheid op het eerste gezicht een verzameling losse voorschriften. Maar binnen het grotere verhaal van Leviticus krijgen zij een heel andere betekenis. Zij zijn Gods antwoord op de crisis die in hoofdstuk 10 is ontstaan. De centrale vraag is immers niet langer alleen hoe een zondaar tot God kan naderen. Die vraag is in de eerste hoofdstukken al behandeld door de offers. Nu ontstaat een nieuwe vraag: hoe kan Gods heilige aanwezigheid blijven wonen te midden van een volk dat voortdurend wordt geconfronteerd met zonde, onreinheid, ziekte, sterfelijkheid en dood? Dat is het probleem dat de volgende hoofdstukken stap voor stap zullen uitwerken.

Deze crisis maakt duidelijk dat zelfs het priesterschap niet voldoende is om het probleem van de menselijke zonde definitief op te lossen. Er is méér nodig dan offers en priesters alleen. De lezer wordt zo stap voor stap voorbereid op het hoogtepunt van Leviticus: de Grote Verzoendag in hoofdstuk 16. Daar zal blijken hoe God, ondanks alle menselijke tekortkomingen, toch een weg opent waardoor Zijn heilige aanwezigheid onder Zijn volk kan blijven wonen. Zo vormt dit hoofdstuk een onmisbare schakel in het grote verhaal van de Bijbel. Het begint met een indrukwekkende inwijding, waarin alles gereed lijkt voor een nieuw tijdperk van gemeenschap tussen God en mensen. Vervolgens laat het zien hoe snel de mens opnieuw zijn eigen weg kiest. Maar het eindigt niet in wanhoop. De HEERE blijft spreken. Hij blijft onder Zijn volk wonen. Hij blijft een weg wijzen waarop zondige mensen in de nabijheid van de heilige God kunnen leven.

Hoofdstuk 6: Reinheid en onreinheid: leven aan de grens van dood en leven

Leviticus 14: 2-4 Dit is de wet voor de melaatse op de dag van zijn reiniging. Hij moet naar de priester gebracht worden, en de priester moet buiten het kamp gaan. Heeft de priester vervolgens gezien dat – zie! – de ziekte van de melaatsheid bij de melaatse genezen is, dan moet de priester opdracht geven dat men voor hem die gereinigd wordt, twee levende reine vogels neemt, cederhout, karmozijn en hysop.

Psalm 51: 5 Ontzondig mij met hysop, dan zal ik rein zijn, was mij, dan zal ik witter zijn dan sneeuw.

Markus 1:40 En er kwam een melaatse naar Hem toe, die Hem smeekte en voor Hem op de knieën viel en tegen Hem zei: Als U wilt, kunt U mij reinigen.

Jesaja 25: 8 Hij zal de dood voor altijd verslinden, de Heere HEERE zal de tranen van alle gezichten afwissen en de smaad van Zijn volk wegnemen van heel de aarde, want de HEERE heeft gesproken.

Reinheidswetten?

Wie Leviticus leest, kan na hoofdstuk 10 de indruk krijgen dat het verhaal plotseling wordt onderbroken. De indrukwekkende inwijding van de priesters en de dood van Nadab en Abihu worden gevolgd door voorschriften over reine en onreine dieren, bevallingen, huidziekten en lichaamsvloeistoffen. Voor de moderne lezer lijken dit losse en moeilijk te begrijpen wetten. Deze hoofdstukken vormen het noodzakelijke vervolg op de crisis van Leviticus 10. De dood van Nadab en Abihu legt namelijk een fundamenteel probleem bloot: hoe kan de heilige God wonen te midden van een volk dat voortdurend wordt geconfronteerd met zonde, onreinheid en sterfelijkheid?

God heeft Zijn woning opgericht in het midden van Israël. De tabernakel is de plaats waar Hij onder Zijn volk woont. Maar juist daar dringt de werkelijkheid van de dood binnen. Als zelfs de priesters falen, hoe kan Gods aanwezigheid dan blijven wonen te midden van Israël? De reinheidswetten vormen een deel van Gods antwoord op deze vraag. Voor veel moderne lezers lijken Leviticus 11–15 vooral te gaan over hygiëne of oude religieuze gebruiken. Maar deze voorschriften leren Israël hoe zij kunnen leven met een heilige God. Juist de

dood en onreinheid die daarmee gepaard gaat brengt de noodzaak van deze wetten aan het licht. Het gaat om het onderscheid tussen heilig en gewoon en rein en onrein. De reinheidswetten zijn dus geen verzameling losse bepalingen. Zij leren Gods volk om het gewone leven te verstaan vanuit Gods heiligheid en Zijn verlangen om onder mensen te wonen.

Van heilig en gewoon naar rein en onrein

Voordat Leviticus spreekt over rein en onrein, wordt eerst een fundamenteler onderscheid gemaakt: heilig en gewoon. Het Hebreeuwse woord *qādôsj* (heilig) betekent allereerst dat iets of iemand is afgezonderd voor God. Heiligheid heeft daarom te maken met bestemming en toewijding. De tabernakel is heilig omdat God daar woont. De priesters zijn heilig omdat zij voor Zijn dienst zijn afgezonderd. De offers zijn heilig omdat zij aan Hem worden opgedragen. Heiligheid is dus niet iets wat mensen zelf tot stand brengen. God zondert iets of iemand voor Zichzelf af.

Daartegenover staat *chol*, gewoon. Dat betekent niet onheilig of zondig, maar eenvoudig: behorend tot het gewone geschapen leven. Een boom, een schaap, een huis en een mens behoren tot de gewone schepping. Daar is niets verkeerds aan. Het onderscheid tussen heilig en gewoon is daarom niet hetzelfde als dat tussen goed en kwaad. Het gaat in de eerste plaats om bestemming. Dat werpt ook licht op de mens. Adam wordt geschapen uit het stof van de aarde en behoort tot de geschapen werkelijkheid. Tegelijk krijgt hij een bijzondere roeping: leven in Gods nabijheid, de hof bewerken en bewaren en Gods beeld dragen. De mens is een gewoon schepsel, maar geroepen om in gemeenschap met de heilige God te leven. Hetzelfde gebeurt met Israël. God neemt een gewoon volk uit alle volken en zondert het af om Zijn eigendom te zijn. Heiliging is Gods werk, waardoor gewone mensen worden geroepen tot een leven in Zijn nabijheid.

Ook de tabernakel laat dit zien. Het hout, goud en de stoffen zijn op zichzelf gewone materialen. Maar doordat God ze voor Zijn woning bestemt, worden ze geheiligd. Niet hun samenstelling verandert, maar hun doel en bestemming. Het omgekeerde is eveneens mogelijk: wat God geheiligd heeft, kan door mensen worden ontheiligd. Dat is wat bij Nadab en Abihu gebeurt. Zij behandelen Gods heilige ruimte alsof zij zelf de regels mogen bepalen. Daarmee trekken zij naar zich toe wat alleen God toekomt.

Rein en onrein: leven in een wereld tussen schepping en zondeval

Binnen het gewone leven maakt Leviticus vervolgens onderscheid tussen rein en onrein. Dat onderscheid wordt gemakkelijk verward met goed en kwaad, maar het om hier iets anders. Reinheid is de normale toestand van het gewone leven. Een rein mens kan deelnemen aan het leven van Israël en de tabernakel naderen. Onreinheid is daarentegen een tijdelijke toestand die de toegang tot de heilige ruimte beperkt. Het maakt iemand niet tot een slecht mens en verbreekt het verbond niet. Dit wordt duidelijk wanneer we kijken naar de situaties die Leviticus onrein noemen. Het begraven van een geliefde, een bevalling, geslachtsgemeenschap binnen het huwelijk of het contact met bloed kan tot rituele onreinheid leiden. Geen van deze dingen wordt als zondig beschreven. Het zijn gewone menselijke ervaringen.

Waarom worden ze dan toch met onreinheid verbonden? Deze situaties hebben met elkaar gemeen dat ze de mens confronteren met de kwetsbaarheid van het leven. God is de bron van leven. Maar sinds de zondeval leeft de mens in een wereld waarin ziekte, verval en dood aanwezig zijn. De reinheidswetten leren Israël daarom deze werkelijkheid onder ogen te zien. Een bevalling is daarvan een duidelijk voorbeeld. De geboorte van een kind is vreugdevol en behoort tot Gods goede schepping. Tegelijk is geboorte een kwetsbaar moment waarin leven en dood dicht bij elkaar liggen. Juist daarom wordt de mens opnieuw bepaald bij de kwetsbaarheid van het leven. Hetzelfde geldt voor bloed en andere lichaamsvloeistoffen. Zij herinneren aan de kwetsbaarheid en vergankelijkheid van het menselijk bestaan. De wetten spreken daarmee niet allereerst een moreel oordeel uit, maar herinneren Israël eraan dat het nog leeft in een wereld die niet meer is zoals God haar oorspronkelijk heeft bedoeld. De reinheidswetten leren het volk daarom niet alleen hoe het moet leven, maar ook waarnaar het moet verlangen: naar herstel van de schepping en naar een wereld waarin leven en Gods aanwezigheid niet langer door de dood worden bedreigd.

Reinheid als onderwijs

De reinheidswetten vormen een voortdurend onderwijsprogramma. Ze leren Israël om de werkelijkheid te bekijken vanuit Gods perspectief. Wij richten ons gemakkelijk op bijzondere momenten van het geloof: eredienst, gebed, offers en feesten. Leviticus doet iets anders. Het betrekt juist het gewone leven bij Gods aanwezigheid. Maaltijden, geboorte, ziekte, herstel en begrafenis worden

plaatsen waar Israël wordt herinnerd aan de grote werkelijkheid waarin het leeft. Daarom vormen de verschillende wetten geen losse onderwerpen. Voedselwetten, huidziekten, bevallingen en lichaamsvloeistoffen raken allemaal aan dezelfde werkelijkheid: leven en dood, heelheid en vergankelijkheid.

In dat opzicht lijken de reinheidswetten op de sabbat. De sabbat onderbreekt het gewone werk om Israël eraan te herinneren dat God de Schepper is en dat het leven in Zijn handen ligt. Zo onderbreken ook de reinheidswetten het gewone leven. Niet omdat eten, geboorte of ziekte verkeerd zijn, maar omdat ze Israël leren stilstaan bij Gods werkelijkheid. Ook de verschillende vormen van onreinheid hebben daarin hun plaats. Sommige duren slechts tot de avond, andere vragen een langere periode van afzondering of een offer. Deze verschillen maken zichtbaar dat verschillende situaties op uiteenlopende wijze verbonden zijn met de werkelijkheid van leven en dood. De reinheidswetten herinneren Israël er zo aan dat de situatie waarin het leeft niet de oorspronkelijke bedoeling van God is. De mens leeft nog altijd buiten Eden, in een wereld waarin leven en dood met elkaar verweven zijn.

Tegelijk eindigt Leviticus niet bij onreinheid. Onreinheid is nooit de definitieve toestand. God wijst steeds een weg naar reiniging en herstel. Door te wachten, zich te wassen en waar nodig een offer te brengen, kan iemand opnieuw worden opgenomen in de gemeenschap. Daarin klinkt hoop door. God wil Zijn volk niet vanwege zijn sterfelijkheid van Zich verwijderen. Hij opent steeds opnieuw een weg waardoor de gemeenschap met Hem kan worden hersteld.

Jezus Christus: wanneer de heiligheid van God de onreinheid overwint

Tegen deze achtergrond krijgen de verhalen over Jezus een bijzondere betekenis. Volgens Leviticus moest iemand die onrein was geworden wachten, zich reinigen en soms een offer brengen voordat hij opnieuw tot de heilige ruimte kon naderen. De heiligheid van God en de werkelijkheid van dood en onreinheid konden niet zomaar worden verenigd. Maar in de Evangeliën gebeurt iets nieuws. Jezus zoekt juist de mensen op die volgens de reinheidswetten onrein zijn. Dat wordt duidelijk in Zijn ontmoeting met een melaatse. De man zegt: *„Indien U wilt, kunt U mij reinigen." Markus 1:40, HSV*

Hij vraagt niet alleen om genezing, maar om reiniging: om herstel van de gemeenschap. Jezus raakt hem aan en zegt: *„Ik wil het, word gereinigd!" Markus 1:41, HSV*

Volgens de logica van Leviticus zou de onreinheid nu op Jezus moeten overgaan. Maar het tegenovergestelde gebeurt. Niet de onreinheid besmet Jezus; Zijn reinheid verdrijft de onreinheid. Hetzelfde gebeurt bij de vrouw die al twaalf jaar aan bloedvloeiingen lijdt. Zij raakt Jezus aan en wordt genezen. Ook hier gaat de onreinheid niet over op Jezus. Zijn leven en kracht brengen herstel. Wanneer Jezus het gestorven dochtertje van Jaïrus bij de hand pakt, gebeurt opnieuw iets dat binnen de wereld van Leviticus nauwelijks voorstelbaar is. Een dood lichaam maakt iemand onrein, maar Jezus wordt niet verontreinigd. Hij zegt: *„Talitha, koemi! Meisje, Ik zeg u, sta op."*

Opnieuw loopt de beweging niet van de dood naar Jezus, maar van Jezus naar de dode. Zijn leven overwint de dood. Hier wordt zichtbaar dat Jezus de reinheidswetten niet afschaft, maar hun diepste bedoeling vervult. Heel Leviticus leert dat Gods heiligheid niet verenigbaar is met de macht van de dood. De offers en reinigingsrituelen wijzen vooruit naar een werkelijkheid waarin God Zelf de oorzaak van die scheiding wegneemt.

In Jezus woont Gods tegenwoordigheid opnieuw onder de mensen. Maar nu gebeurt iets nieuws: Hij trekt juist naar de plaatsen waar onreinheid, ziekte en dood aanwezig zijn. Niet omdat Zijn heiligheid minder is, maar omdat zij sterker is dan de onreinheid. De reinheidswetten wezen uiteindelijk vooruit naar een wereld waarin Gods leven de dood definitief overwint. In Jezus begint die werkelijkheid zichtbaar te worden. Ziekte maakt plaats voor gezondheid, onreinheid voor reinheid en dood voor leven. De toekomst van Gods Koninkrijk breekt al door in het heden. Toch is de voltooiing er nog niet. Mensen worden genezen, maar sterven uiteindelijk opnieuw. De nieuwe schepping is begonnen,

maar nog niet voltooid. Daarom blijven de reinheidswetten ook een profetische betekenis houden. Zij wijzen vooruit naar de dag waarop Gods heiligheid de hele schepping zal vervullen en dood, ziekte en onreinheid geen plaats meer zullen hebben.

Het laatste woord is daarom niet aan de onreinheid, maar aan het leven dat God schenkt.

Hoofdstuk 7: Grote Verzoendag: het hart van de Torah

Leviticus 16: 1 1De HEERE sprak tot Mozes na de dood van de twee zonen van Aäron, toen zij voor het aangezicht van de HEERE waren genaderd en gestorven waren. De HEERE zei toen tegen Mozes: Spreek tot uw broer Aäron en zeg dat hij niet te allen tijde in het heiligdom binnen het voorhangsel mag komen, vóór het verzoendeksel dat op de ark ligt, opdat hij niet sterft, want Ik verschijn in de wolk op het verzoendeksel.

Psalm 40: 7-8 U hebt geen vreugde gevonden in slachtoffer en graanoffer, U hebt Mijn oren doorboord; brandoffer en zondofferhebt U niet geëist. Toen zei Ik: Zie, Ik kom, in de boekrol is over Mij geschreven.

Hebreeën 7:26-27 Want zo'n Hogepriester hadden wij nodig: heilig, onschuldig, onbesmet, afgescheiden van de zondaars en boven de hemelen verheven.Hij heeft het niet nodig, zoals de hogepriesters, elke dag eerst voor zijn eigen zonden slachtoffers te brengen en pas daarna voor die van het volk. Want dat heeft Hij eens en voor altijd gedaan, toen Hij Zichzelf offerde.

Het middelpunt van Gods heilsplan

Wanneer Leviticus stap voor stap wordt gelezen, blijkt dat de verschillende onderdelen naar één beslissend moment toewerken. De offers, het priesterschap, de dood van Nadab en Abihu en de reinheidswetten zijn geen losse voorschriften. Alles bereidt de weg voor naar Leviticus 16. Dit hoofdstuk is het centrum *van de Torah*. Niet alleen omdat het boek in het centrum van de vijf boeken van Mozes staat, maar omdat hier het centrale probleem van de Bijbel en Gods antwoord daarop samenkomen: hoe kan de heilige God wonen te midden van een volk dat voortdurend wordt geraakt door zonde en dood?

De verwijzing naar Nadab en Abihu aan het begin van Leviticus 16 laat zien dat de Grote Verzoendag geen losstaand religieus feest is. Zij is Gods antwoord op de crisis die ontstond toen Zijn heiligheid werd geschonden en de dood binnendrong in de plaats waar Hij woont. Alles wat vanaf hoofdstuk 10 is onderwezen, loopt naar deze dag toe. De reinheidswetten waren noodzakelijk, maar niet voldoende. Een Israëliet kon na rituele onreinheid worden gereinigd en weer deelnemen aan het leven rond de tabernakel. Maar daarmee bleef de

vraag staan: wat gebeurt er met al die onreinheid die zich door het jaar heen rondom Gods woning ophoopt?

De tabernakel staat immers midden in het kamp. Iedere dag worden kinderen geboren, worden mensen ziek, sterven mensen en worden doden begraven. Geboorte, bloed, ziekte en dood zijn op zichzelf geen zonden, maar herinneren aan de sterfelijkheid van de schepping. De tabernakel staat midden in deze werkelijkheid. Het zijn als het ware golven die voortdurend tegen een kust slaan. Eén golf lijkt weinig uit te richten, maar na verloop van tijd laat het water zijn sporen achter. Zo staat Gods woning voortdurend te midden van een wereld die door de gevolgen van de zondeval wordt getekend. Niet omdat de tabernakel zelf onheilig wordt, maar omdat Gods heilige aanwezigheid zich bevindt in een wereld waarin dood en verval nog werkelijkheid zijn.

Daarbij komt een tweede werkelijkheid: de daadwerkelijke zonde van het volk. Rituele onreinheid en zonde zijn niet hetzelfde. Onreinheid kan voortkomen uit geboorte, ziekte, lichaamsvloeistoffen of aanraking met de dood. Zonde daarentegen heeft betrekking op bewuste overtreding van Gods wil. Toch raken beide werkelijkheden aan hetzelfde fundamentele probleem: de gemeenschap tussen God en Zijn volk is niet meer zoals zij in Eden bedoeld was. Daarom moet Gods verzoeningswerk beide werkelijkheden omvatten.

Grote Verzoendag is anders dan de dagelijkse offers. Iedere dag is Gods genade beschikbaar, maar eenmaal per jaar wordt teruggekeken op het geheel. Niet alleen individuele mensen worden gereinigd; ook de tabernakel wordt gereinigd van wat haar gedurende het jaar heeft aangeraakt. Gods heilswerk is dus groter dan individuele vergeving: Hij bewaart de plaats van Zijn woning, zodat Hij onder Zijn volk kan blijven wonen. Dat heeft ook voor ons betekenis. Wij spreken gemakkelijk over zonde als een persoonlijk en juridisch probleem: *hoe ontvang ik vergeving?* Maar Leviticus laat een bredere werkelijkheid zien. Zonde tast de gemeenschap aan, beschadigt Gods schepping en verstoort de orde die Hij heeft geschapen. Daarom spreekt de Bijbel niet alleen over schuld, maar ook over ontheiliging en verontreiniging. Verzoening betekent dan niet alleen dat schuld wordt vergeven, maar ook dat wordt gereinigd en hersteld wat door de zonde is aangetast.

De hogepriester betreedt het heilige der heiligen

Nadat duidelijk is waarom de Grote Verzoendag noodzakelijk is, richt Leviticus de aandacht op de hogepriester. Opvallend is dat de ceremonie begint bij hemzelf. Hij mag Gods aanwezigheid niet op eigen voorwaarden binnengaan. De dood van Nadab en Abihu blijft als waarschuwing op de achtergrond: wie Gods heiligheid op eigen voorwaarden nadert, ontmoet niet het leven maar de dood. Dat onderstreept een fundamenteel Bijbels principe: de gemeenschap met God begint bij Gods initiatief en niet bij dat van de mens. De HEERE verlangt ernaar onder Zijn volk te wonen, maar Zijn nabijheid kan nooit worden losgemaakt van Zijn heiligheid. Achter het voorhangsel bevindt zich de ark van het verbond, het verzoendeksel en de plaats waar Gods heerlijkheid zichtbaar aanwezig is. Daarom mag de hogepriester daar slechts eenmaal per jaar binnengaan. Voordat Aäron voor het volk kan optreden, moet hij eerst zelf verzoening ontvangen. Hij brengt een stier als reinigingsoffer voor zichzelf en zijn huis. Daarmee wordt zichtbaar dat ook de middelaar zelf genade nodig heeft. Niemand kan voor anderen bemiddelen alsof hij boven de menselijke gebrokenheid staat.

Op de Grote Verzoendag legt Aäron bovendien zijn indrukwekkende priesterlijke kleding af. De efod, het borstschild en de gouden plaat met *'Heilig voor de HEERE'* maken plaats voor eenvoudige witte linnen kleding. Dat contrast is veelzeggend. Voor Gods aangezicht telt geen menselijke waardigheid, afkomst of ambt. De hogepriester staat daar als mens, volledig afhankelijk van Gods genade.

Ook hij moet zich wassen voordat hij binnengaat. Hij staat niet boven de reinheidswetten, maar eronder. Zelfs de hogepriester kan Gods heiligheid alleen naderen via de weg die God Zelf heeft gegeven. Iedereen leeft van dezelfde genade. Daarna worden twee bokken voor de HEERE gebracht. Door het lot bepaalt God Zelf welke bok voor Hem bestemd is en welke voor Azazel. Ook hier ligt het initiatief bij God. De mens bedenkt de weg van verzoening niet; hij ontvangt haar uit Gods hand.

AÄRON
IN VOLLEDIGE UITRUSTING

Muts
'Heilig voor de HEERE'
(Ex. 28:36-38)

Schouderstukken
(Ex. 28:9-12)

Borstschild
met de 12 edelstenen
(Ex. 28:15-30)

Efod
(Ex. 28:6-8)

Riem
(Ex. 28:39)

Onderkleed
(Ex. 28:40-42)

Granaatappels en schellen
(Ex. 28:33-35)

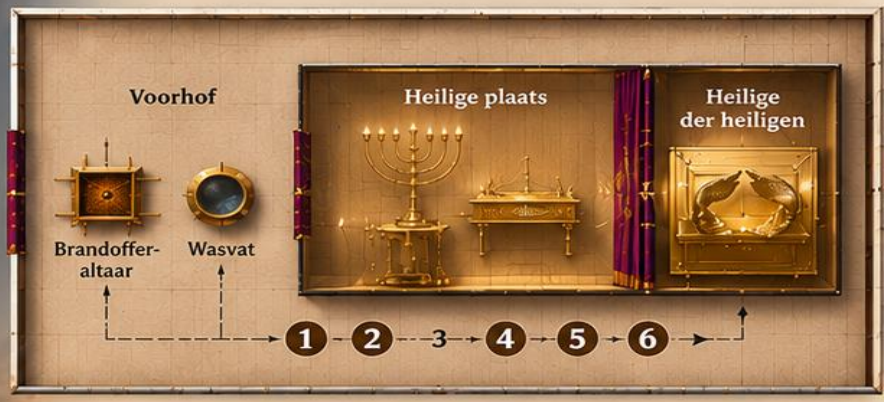
AÄRON
OP GROTE VERZOENDAG

In eenvoudige linnen kleding
(Lev. 16:4)

Hij legde zijn priesterlijke kleding af en kleedde zich in heilig linnen, teken van nederigheid en reinheid.

DE TABERNAKEL
Bovenaanzicht (schematisch)

"... hij zal een wolk van reukwerk nemen, zodat de wolk het verzoendeksel bedekt, opdat hij niet sterve, wanneer hij het heilige der heiligen binnengaat."
(Lev. 16:12-13)

DE WEG NAAR HET HEILIGE DER HEILIGEN

1 Reiniging
Aäron wast zich bij het wasvat in de voorhof.
(Lev. 16:4)

2 Reukwerk
Hij neemt een gouden wierookvat, vult dit met gloeiende kolen van het altaar en voegt reukwerk toe.
(Lev. 16:12)

3 Voor het voorhangsel
Hij gaat naar het voorhangsel dat de heilige plaats van het heilige der heiligen scheidt.
(Lev. 16:12)

4 In het heilige der heiligen
In de wolk van reukwerk gaat hij binnen en besprenkelt het verzoendeksel met het bloed van de bolk.
(Lev. 16:14-15)

5 Reiniging van het heiligdom
Hij besprenkelt ook het voorhangsel en het reukofferaltaar met het bloed, om het heiligdom te reinigen.
(Lev. 16:16-19)

6 Naar buiten
Daarna verlaat hij het heilige der heiligen en gaat hij verder met de reiniging van het volk.
(Lev. 16:20-22)

De twee bokken: één offer, twee beelden

De twee bokken vormen samen één reinigingsoffer. Ze vertellen niet twee verschillende verhalen, maar laten twee kanten van hetzelfde verzoeningswerk zien. De eerste bok sterft en zijn bloed wordt door de hogepriester in het heilige der heiligen gebracht. Vervolgens wordt het bloed ook op andere plaatsen van het heiligdom en op het altaar aangebracht. De aandacht ligt daarmee allereerst op Gods woning: die moet worden gereinigd.

Dat is een belangrijk perspectief op verzoening. Wij denken bij verzoening vaak onmiddellijk aan de vraag hoe de mens met God wordt verzoend. Leviticus begint echter bij Gods heiligheid. Voordat de gemeenschap met Zijn volk kan worden voortgezet, moet de plaats waar Hij woont worden gereinigd. Verzoening begint dus niet bij de behoefte van de mens, maar bij Gods heiligheid en Gods eigen voorziening.

Het bloed heeft daarbij geen magische kracht. Het vertegenwoordigt het leven van het offerdier. God stelt leven tegenover de werkelijkheid van de dood en geeft een plaatsvervangend leven waardoor verontreiniging wordt weggenomen. Ook hierin blijft het initiatief bij God. De eerste bok maakt zo zichtbaar hoe God Zijn heiligdom reinigt. Maar de ceremonie is daarmee nog niet voltooid. De tweede bok blijft in leven. Zijn taak is anders: hij laat zien wat er met de schuld van het volk gebeurt.

De levende bok draagt de zonde weg

De tweede bok wordt niet geslacht. De hogepriester legt beide handen op zijn kop en belijdt daarover de ongerechtigheden, overtredingen en zonden van Israël. De schuld van het volk wordt daarmee symbolisch op een plaatsvervanger gelegd. Wat onzichtbaar op het volk rustte, krijgt een zichtbare drager. Daarna wordt de bok de woestijn in geleid. Hij neemt de schuld mee, weg uit het midden van Israël, weg van Gods woning en naar een plaats buiten de gemeenschap. De zonde wordt niet alleen bedekt, maar daadwerkelijk weggedragen.

Hier komen de twee kanten van de Grote Verzoendag samen. De eerste bok laat zien hoe Gods woning wordt gereinigd; de tweede laat zien hoe de schuld van het volk wordt verwijderd. **God reinigt Zijn woning én neemt de zonde weg uit het midden van Zijn volk.**

Over de betekenis van Azazel is in de geschiedenis verschillend gedacht. Maar de kern van de tekst ligt niet in de identiteit van Azazel, maar in de richting waarin de bok wordt weggebracht: naar buiten, naar de plaats van verlatenheid en dood, ver verwijderd van Gods woongebied. Daarheen wordt de schuld van Israël gedragen. De woestijn staat in de Bijbel voor een plaats van verlatenheid, chaos en afhankelijkheid. Wanneer de bok daarheen wordt gestuurd, wordt zichtbaar dat de zonde geen plaats meer heeft binnen het verbondsvolk. Dit roept de woorden van Psalm 103 in herinnering: *„Zo ver het oosten is van het westen, zo ver heeft Hij onze overtredingen van ons gedaan."* Toch wordt de Grote Verzoendag ieder jaar opnieuw gevierd. Dat maakt duidelijk dat de definitieve oplossing nog niet gekomen is. De jaarlijkse herhaling is tegelijk een teken van genade én een aanwijzing dat de uiteindelijke overwinning op zonde en dood nog moet komen. De ceremonie doet verlangen naar één volmaakte Hogepriester en één volmaakt offer dat de verzoening eens en voor altijd tot stand brengt.

De vervulling in Jezus Christus

Het Nieuwe Testament leest de Grote Verzoendag als een voorafschaduwing van het werk dat God in Christus volbrengt. De rituelen van Leviticus hadden werkelijk betekenis voor Israël, maar wezen tegelijk vooruit naar een volmaaktere werkelijkheid. In Christus komen de verschillende lijnen samen: de hogepriester, het offer, het binnengaan in Gods aanwezigheid, de reiniging en het wegdragen van de schuld.

Christus is allereerst de **volmaakte Hogepriester**. Aäron en zijn opvolgers moesten eerst voor zichzelf offeren, omdat ook zij zondige mensen waren. Christus daarentegen is zonder zonde. Hij hoeft geen offer voor Zichzelf te brengen, maar kan als volmaakte Middelaar Zijn volk werkelijk vertegenwoordigen. Ook het binnengaan in Gods aanwezigheid krijgt in Hem zijn vervulling. De aardse hogepriester ging eenmaal per jaar achter het voorhangsel, maar Christus is binnengegaan in het hemelse heiligdom zelf. Wat Aäron jaarlijks symbolisch deed, heeft Christus eenmaal en voorgoed vervuld. Zijn werk hoeft niet opnieuw te worden herhaald. Daarom spreekt het Nieuwe Testament ook over het bloed van Christus. Dat bloed is geen magisch middel, maar spreekt van het leven dat Hij vrijwillig geeft. Waar de offers van Leviticus telkens opnieuw moesten worden gebracht, is Christus' offer volmaakt en voldoende. De twee bokken laten bovendien twee aspecten van Christus' werk zien. Enerzijds is Hij het offer dat voor Gods aangezicht wordt gebracht en

waardoor de weg tot de Vader wordt geopend. Anderzijds draagt Hij de zonde daadwerkelijk weg. Jesaja had dit al voorzegd: *„De HEERE heeft de ongerechtigheid van ons allen op Hem doen neerkomen."* Ook het feit dat Jezus buiten Jeruzalem wordt gekruisigd, sluit hierbij aan. Zoals de levende bok buiten het kamp werd gebracht, zo lijdt Christus buiten de stad. Hij draagt de vloek en de schuld van de zonde buiten de gemeenschap. Wat in Leviticus symbolisch werd uitgebeeld, wordt in Christus werkelijkheid. Maar hier gaat Christus tegelijk verder dan het beeld van de bok. De bok verdween in de woestijn en bleef uit het zicht. Christus verdwijnt niet in de dood: Hij staat op uit het graf. Zijn offer eindigt niet in verlatenheid, maar in de overwinning van Pasen. De Hogepriester Die Zijn leven gaf, leeft en pleit voor Zijn volk aan de rechterhand van de Vader. Daarmee is de jaarlijkse cyclus doorbroken. Er is geen nieuwe hogepriester nodig, geen nieuw offer en geen nieuwe bok die de zonde opnieuw moet wegdragen. Christus heeft de verzoening eenmaal en voorgoed volbracht.

Hoofdstuk 8: Heiligheidscode, een nieuw begin.

Leviticus 18: 2-4 Spreek tot de Israëlieten en zeg tegen hen: Ik ben de HEERE, uw God. U mag de gebruiken van het land Egypte, waarin u gewoond hebt, niet navolgen, en ook de gebruiken van het land Kanaän, waar Ik u naartoe breng, mag u niet navolgen. U mag niet in hun verordeningen gaan. 4Mijn bepalingen moet u houden en Mijn verordeningen moet u in acht nemen door daarnaar te wandelen. Ik ben de HEERE, uw God.

Johannes 17:17 en 19 Heilig hen door Uw waarheid; Uw woord is de waarheid. En Ik heilig Mijzelf voor hen, opdat ook zij geheiligd zijn in de waarheid

1 Petrus 1:15-16 Maar zoals Hij Die u geroepen heeft, heilig is, word zo ook zelf heilig in heel uw levenswandel, want er staat geschreven: Wees heilig, want Ik ben heilig.

Het ritme van Gods Koninkrijk

Wanneer de laatste hoofdstukken van Leviticus worden gelezen, valt op dat één onderwerp steeds terugkeert: de sabbat. Tussen voorschriften over offers, rechtspraak, feesten, landbouw en het sociale leven klinkt steeds opnieuw hetzelfde motief. Waarom krijgt juist de rustdag zo'n prominente plaats? Hier ligt het hart van de derde beweging van Leviticus. De sabbat is niet één gebod naast vele andere, maar vormt het ritme waarin het hele leven van Gods volk wordt geplaatst. Zij is meer dan een wekelijkse onderbreking van het werk: de sabbat openbaart Gods bedoeling met de schepping. Dat wordt duidelijk wanneer we teruggaan naar Genesis. Het scheppingsverhaal eindigt niet met de schepping van de mens, maar met de zevende dag. Zijn scheppingswerk heeft zijn bestemming bereikt. Alles staat op zijn plaats: de Koning woont in Zijn wereld en de mens leeft in de vrede van Zijn aanwezigheid. De zevende dag is het doel waarheen de schepping beweegt. God schept een wereld waarin de mens uiteindelijk rust vindt in de gemeenschap met zijn Schepper.

Het getal zeven keert in Leviticus steeds terug: de wekelijkse sabbat, de jaarlijkse feesten, de zevenarmige kandelaar, het sabbatsjaar en uiteindelijk het jubeljaar na zevenmaal zeven jaar. Leviticus grijpt daarmee bewust terug op

het ritme van de schepping. God is bezig te herstellen wat veel ouder is dan Israël zelf: Zijn oorspronkelijke bedoeling met de mens.

De sabbat als oefenschool van vertrouwen

De sabbat begint niet bij de behoefte van de mens aan ontspanning, maar bij God. Hij nodigt Zijn volk uit om te delen in Zijn rust. Daarom is de sabbat een daad van vertrouwen. Iedere week legt Israël het werk neer. Boeren laten hun akkers rusten, handelaars sluiten hun winkels en ambachtslieden leggen hun gereedschap neer. Niemand probeert op die dag bezit of positie te vergroten. Daarmee belijdt Israël dat het uiteindelijk niet leeft van eigen inspanning, maar van Gods zorg. Daarmee raakt de sabbat aan een fundamentele menselijke neiging sinds de zondeval: zelf controle willen houden over het leven en de toekomst. De sabbat doorbreekt die houding. God gebiedt Zijn volk te stoppen om te leren dat hun bestaan niet afhankelijk is van hun prestaties. De sabbat wordt zo een oefenschool van vertrouwen. Israël leert dat het bestaan wordt gedragen door Gods trouw. Wie rust op Gods bevel, belijdt dat de Schepper ook morgen voor Zijn schepping zal zorgen.

Daarom is de sabbat ook nauw verbonden met heiligheid. Heiligheid betekent dat iets aan God is toegewijd. Niet alleen de tabernakel, de offers en de priesters behoren Hem toe; ook de tijd. Door één dag te heiligen, leert God Zijn volk dat heel hun leven Zijn eigendom is. Dit ritme strekt zich uit tot het land en de samenleving. Ook het land ontvangt ieder zevende jaar rust. In het jubeljaar worden schulden kwijtgescholden, slaven vrijgelaten en familiebezit teruggegeven. Zo wordt Israël eraan herinnerd dat rijkdom, bezit en macht uiteindelijk geen eigen verdiensten zijn. Alles blijft gave van God. Hier blijkt hoe breed Gods heiligheid reikt. Zij beperkt zich niet tot persoonlijke moraal of eredienst, maar omvat ook economie, landbouw en maatschappelijke verhoudingen. De sabbat vormt het ritme waarin heel de samenleving wordt herinnerd aan haar afhankelijkheid van de Schepper.

Daarom kan de sabbat worden gezien als het hart van deze laatste hoofdstukken. Niet omdat rust belangrijker is dan rechtvaardigheid, barmhartigheid of aanbidding, maar omdat deze thema's erin samenkomen. Wie werkelijk rust in God, leert Hem vertrouwen; wie Hem vertrouwt, hoeft zijn naaste niet uit te buiten. Wie weet dat God voorziet, kan delen met armen en vreemdelingen. Zo vormt de sabbat Gods volk in een leven dat niet wordt bepaald door bezit, macht of prestaties.

De heiligheidscode als levenswijze

De hoofdstukken vanaf Leviticus 17 worden vaak aangeduid als de *heiligheidscode*. Die benaming kan echter gemakkelijk de indruk wekken van een wetboek met losse voorschriften. Het gaat om meer. De afzonderlijke geboden vormen samen een portret van een volk dat leeft in de nabijheid van de levende God. De vraag achter ieder gebod is daarom: hoe wordt Gods karakter zichtbaar in het gewone leven van Zijn volk? Dat wordt bijzonder duidelijk in Leviticus 19. Steeds opnieuw klinkt als een refrein: *„Ik ben de HEERE, uw God."*

Deze woorden vormen de grond onder de geboden. Israël moet eerlijk en rechtvaardig leven omdat de HEERE hun God is. De ethiek van Israël staat daarom nooit los van de verlossing. Eerst bevrijdt God Zijn volk uit Egypte; vervolgens leert Hij het hoe een verlost volk behoort te leven. Daarom kunnen onderwerpen die voor ons ver uit elkaar liggen in Leviticus naast elkaar staan: offers, landbouw, seksualiteit, zorg voor armen, rechtspraak, feestdagen en sabbat. Het gaat steeds om dezelfde werkelijkheid: Gods heiligheid krijgt gestalte op ieder terrein van het leven.

Er bestaat geen scheiding tussen het geestelijke en het gewone leven. Alles behoort de HEERE toe. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de opdracht om de randen van de akkers niet volledig af te maaien. Armen en vreemdelingen mogen delen in de oogst. Ook in de rechtspraak mag aanzien des persoons geen rol spelen. Rijkdom mag geen voordeel geven en armoede geen reden zijn voor partijdigheid. Ook de vreemdeling krijgt een bijzondere plaats. Israël moet zich herinneren dat het zelf vreemdeling is geweest in Egypte. Daarom mag het de vreemdeling niet verachten, maar moet het hem liefhebben. Hierdoor krijgt heiligheid een verrassende betekenis. Heiligheid leidt niet tot afzondering uit angst voor de wereld, maar tot een andere manier van leven **midden in de wereld**. Israël woont tussen de volken, maar laat door zijn leven zien wie God is. Daarom klinkt in Leviticus 19 de bekende oproep:

„U moet heilig zijn, want Ik, de HEERE, uw God, ben heilig." (Leviticus 19:2, HSV)

Heiligheid is geen poging om Gods liefde te verdienen. Zij is het antwoord op Zijn verbondstrouw. Omdat God Israël tot Zijn eigendom heeft gemaakt, wordt het geroepen Zijn karakter te weerspiegelen. Het Nieuwe Testament neemt deze lijn rechtstreeks over. Petrus citeert deze woorden wanneer hij de gemeente oproept tot een heilig leven. Ook de gemeente van Christus wordt geroepen Gods karakter zichtbaar te maken, niet door zich uit de samenleving

terug te trekken, maar door er middenin anders te leven. Zo blijkt de heiligheidscode geen verzameling losse regels, maar een beschrijving van een leven dat volledig wordt gevormd door Gods aanwezigheid.

Leviticus 17: Elk leven behoort aan God

Met Leviticus 17 begint de praktische uitwerking van deze levenswijze. Opvallend is dat God niet begint met rechtspraak, huwelijk of feesten, maar met iets fundamentelers: het leven zelf. Voordat Israël leert hoe het als heilig volk moet leven, moet het opnieuw leren van Wie het leven is. De rode draad is eenvoudig: alles wat leeft behoort aan de HEERE. De mens beschikt niet zelfstandig over het leven, omdat hij het ook niet zelf heeft voortgebracht. God is Schepper en Onderhouder van al wat leeft. Daarom moeten de Israëlieten hun offers uitsluitend bij de tabernakel brengen. Het offeren mag niet worden losgemaakt van de plaats waar God Zijn Naam laat wonen. Zo voorkomt God dat Israël de offerpraktijken van de volken overneemt. Achter deze bepaling ligt een diepere werkelijkheid. Bij ieder offer wordt een leven gegeven. Juist omdat het leven aan God behoort, mag de mens daar niet willekeurig over beschikken. Het offer herinnert Israël eraan dat leven gave is en geen bezit. Daarom krijgt ook het bloed bijzondere aandacht. Voor moderne lezers kan dat vreemd overkomen, maar in de Bijbel staat bloed voor het leven zelf:

„Want wat het leven van alle vlees betreft: zijn bloed is met zijn leven één." (Leviticus 17:14, HSV)

Deze gedachte grijpt terug op Genesis en de omgang van God met Noach. Vanaf het begin leert God de mens eerbied te hebben voor het leven dat Hij geeft. Het bloed bezit geen magische kracht. Het vertegenwoordigt het leven dat God heeft geschapen en daarom aan Hem toebehoort. Vanuit dit perspectief krijgt ook het offersysteem zijn betekenis. Wanneer bloed op het altaar wordt gesprenkeld, gebeurt dat niet omdat bloed een magisch reinigingsmiddel is. Het vertegenwoordigt het leven dat God Zelf als middel tot verzoening heeft gegeven. Ook de weg van verzoening is uiteindelijk Zijn gave.

Wanneer al het leven aan God toebehoort, verandert ook de manier waarop mensen met elkaar en met de schepping omgaan. Het leven van de ander is niet minder kostbaar dan het eigen leven. Dieren mogen niet achteloos worden behandeld en de aarde is geen bezit dat onbeperkt mag worden uitgeput. Alles staat onder Gods heerschappij.

Daarom vormt Leviticus 17 een passend begin van de heiligheidscode. Voordat Israël leert omgaan met bezit, seksualiteit, rechtspraak, feesten en sabbat, wordt eerst het fundament gelegd: *het leven is heilig omdat het aan God behoort.*

Van tabernakel naar een heilig leven

Wanneer we terugkijken op deze derde beweging van Leviticus, wordt de samenhang zichtbaar. God heeft eerst een weg geopend waardoor een zondig volk in Zijn nabijheid kan leven. Vervolgens leert Hij datzelfde volk hoe Zijn heiligheid zichtbaar wordt in het gewone bestaan. De tabernakel blijft het centrum van Gods aanwezigheid, maar Gods bedoeling reikt verder. Hij vormt een samenleving waarin Zijn karakter herkenbaar wordt op ieder terrein van het leven. Het ideaal van een koninkrijk van priesters wordt in Israël steeds bedreigd door ontrouw, maar Gods doel verandert niet: Hij verlangt een volk dat Zijn heiligheid weerspiegelt en waardoor de volken Hem leren kennen. Het Nieuwe Testament laat zien hoe deze roeping haar vervulling vindt in Jezus Christus. Hij is de volmaakte Israëliet, de ware Hogepriester en Degene in Wie Gods heiligheid volledig zichtbaar wordt. Door Zijn offer opent Hij definitief de weg tot God. Door Zijn Geest vormt Hij een nieuw priesterlijk volk dat geroepen is Zijn karakter zichtbaar te maken in de wereld.

Daarmee is Leviticus geen afgesloten hoofdstuk uit Israëls geschiedenis. Het is een onmisbare schakel in het grote verhaal van Gods verlossing. De derde beweging van Leviticus laat uiteindelijk één werkelijkheid zien: God wil wonen bij Zijn mensen en heel hun leven onder Zijn heerschappij brengen. Daarom behoren de tabernakel, de offers, het land, de tijd, de naaste en het leven aan Hem toe. En juist daar ligt de verbinding met Christus. In Hem komt Gods aanwezigheid definitief tot de mensen. Hij opent de weg tot God en vormt door Zijn Geest een volk dat geroepen is heilig te leven.

Heiligheid is daarom niet een afzonderlijk onderdeel van het christelijke leven. Het is leven vanuit Gods aanwezigheid, in vertrouwen op Zijn genade, met de wetenschap dat alles Hem toebehoort.

Hoofdstuk 9: Gods kalender van genade

Leviticus 23: 2-3 2Spreek tot de Israëlieten en zeg tegen hen: De feestdagen van de HEERE, die u moet uitroepen, zijn heilige samenkomsten. Dit zijn Mijn feestdagen: Zes dagen mag er werk verricht worden, maar op de zevende dag is het sabbat, een dag van volledige rust, een heilige samenkomst. Geen enkel werk mag u doen. Het is in al uw woongebieden een sabbat voor de HEERE.

Hebreeën 4: 1 – 2 Laten wij er dan beducht voor zijn dat iemand van u ooit schijnt achter te blijven, terwijl de belofte om in Zijn rust binnen te gaan nog van kracht is. Want ook aan ons is het Evangelie verkondigd, evenals aan hen. Maar het gepredikte woord bracht hun geen voordeel, omdat het niet met geloof gepaard ging bij hen die het hoorden.

Psalm 92: 1-4 Een psalm, een lied, op de sabbatdag. Het is goed om de HEERE te loven en voor Uw Naam psalmen te zingen, Allerhoogste; in de morgen Uw goedertierenheid te verkondigen en Uw trouw in de nachten, op het tiensnarig instrument en op de luit, bij snarenspel op de harp.

De heiliging van de tijd

Wanneer de laatste hoofdstukken van Leviticus beginnen, verandert opnieuw het perspectief van het boek. In de voorafgaande hoofdstukken heeft de HEERE Zijn volk geleerd hoe Zijn heiligheid zichtbaar wordt in het dagelijkse leven. Nu zet Leviticus nog een laatste stap: ook de tijd wordt geheiligd. De HEERE bepaalt niet alleen waar Zijn volk Hem ontmoet, maar ook wanneer. De kalender is daarom meer dan een praktische indeling van dagen, weken en maanden. Zij wordt een geestelijk instrument waarmee God Zijn volk vormt. Zoals de tabernakel het middelpunt vormt van Israëls ruimte, zo wordt de kalender het middelpunt van Israëls tijd. Voor ons is dat geen vanzelfsprekend idee. Wij beschouwen tijd gemakkelijk als iets neutraals: een dag is een dag en een maand is een maand. Maar Leviticus leert ons anders naar de tijd te kijken. Tijd is geen lege ruimte die de mens naar eigen inzicht mag vullen. Ook de tijd behoort aan God toe.

Daarmee bereiken de laatste hoofdstukken de afronding van de derde grote beweging van Leviticus. De vele voorschriften over sabbatten, feesten, oogsten,

lampen, toonbroden, jubeljaren en geloften lijken op het eerste gezicht losse bepalingen. Toch hangen zij nauw samen. Ze hebben één doel: Israël vormen tot een volk dat in zijn hele bestaan anders leert leven dan de volken rondom zich. Dat betekent ook dat de wetten van Leviticus gelezen moeten worden binnen de geschiedenis waarin zij gegeven zijn. Ze zijn gericht tot een concreet volk in de wereld van het oude Nabije Oosten. Daarom kunnen we ze niet zonder meer mechanisch overzetten naar iedere cultuur en iedere eeuw. Tegelijk hebben ze hun betekenis niet verloren. Achter de concrete bepalingen ligt Gods blijvende wijsheid.

Een volk leeft vanuit een verhaal

Vanuit deze gedachte keert Leviticus opnieuw terug naar de sabbat. Dat is geen overbodige herhaling. De sabbat blijkt het fundament waarop heel Israëls kalender rust. Vanuit de wekelijkse rustdag ontvouwt zich een netwerk van heilige tijden waarin Gods grote daden steeds opnieuw worden herdacht. Daarmee wordt duidelijk dat een volk niet alleen wordt gevormd door wat het gelooft, maar ook door **het ritme waarin het leeft**. God geeft Israël niet alleen een wet, maar ook een kalender. Hij vormt Zijn volk niet uitsluitend door woorden, maar ook door tijden waarin Zijn daden telkens opnieuw worden herinnerd en gevierd. Zijn volk krijgt een nieuwe manier om de geschiedenis te beleven. Het leven wordt niet langer bepaald door de herinneringen van Egypte, maar door de daden van de HEERE. De kalender begint met de uittocht. De nacht van de bevrijding wordt het begin van alle volgende jaren. Daarmee zegt God als het ware: jullie geschiedenis wordt voortaan niet meer bepaald door de slavernij, maar door Mijn verlossing.

Dat nieuwe begin krijgt onmiddellijk een levensritme. Iedere zevende dag wordt een sabbat. Juist in de woestijn, waar Israël volledig afhankelijk is van Gods voorziening, leert het volk om het werk neer te leggen. De sabbat is daarom veel meer dan lichamelijke rust. Zij is een oefening in vertrouwen. Door één dag per week het werk neer te leggen, belijdt Israël dat het leven uiteindelijk niet rust op menselijke inspanning, maar op Gods trouw. Vanuit dit ritme ontvouwt zich de hele kalender. De jaarlijkse feesten, de sabbatsjaren en uiteindelijk het jubeljaar zijn variaties op hetzelfde patroon van zeven. De tijd wordt zo opgenomen in Gods scheppingsorde. Week na week en jaar na jaar leert Israël dat de geschiedenis niet uiteindelijk wordt bestuurd door menselijke macht, maar door de trouw van de Schepper.

Gods ontmoetingstijden

Leviticus 23 werkt dit verder uit met de jaarlijkse feesten. De HEERE noemt deze tijden *mo'edim:* vastgestelde tijden van ontmoeting. Het gaat dus niet allereerst om dagen waarop mensen iets voor God doen, maar om tijden die God Zelf aanwijst om Zijn volk te ontmoeten en opnieuw bij Zijn verbond te bepalen.

Het woord *mo'ed* komt al voor in het scheppingsverhaal, waar zon, maan en sterren worden gegeven om dagen, jaren en *mo'edim* aan te duiden. De tijd is vanaf de schepping ingericht als plaats waar Gods heilsgeschiedenis zich ontvouwt. Opvallend is bovendien dat de tabernakel de Tent van Ontmoeting, *Ohel Mo'ed*, wordt genoemd. Zowel de plaats als de tijd worden zo verbonden met Gods ontmoeting met Zijn volk. Daarin ligt een belangrijke parallel. In de eerste helft van Leviticus stond vooral de heilige ruimte centraal: God wijst een plaats aan waar Zijn heerlijkheid woont. Nu heiligt Hij ook de tijd. Zoals de tabernakel het middelpunt vormt van Israëls ruimte, zo vormen de *mo'edim* het middelpunt van Israëls kalender. Beide verkondigen dezelfde werkelijkheid: de levende God zoekt de ontmoeting met Zijn volk. De feesten zijn daarom niet heilig omdat bepaalde dagen op zichzelf een bijzondere kracht bezitten. Ze zijn heilig omdat God Zijn volk op die momenten uitnodigt Zijn grote daden te gedenken. De kalender wordt zo een plaats van ontmoeting en een geloofsschool waarin Gods verbond steeds opnieuw in het hart wordt geschreven.

De kalender vertelt het verhaal van Gods heil

Leviticus 23 noemt zeven ontmoetingstijden. Ook hier keert het getal zeven terug. De kalender wordt opgebouwd volgens hetzelfde ritme dat vanaf Genesis door de Schrift loopt. Zo worden schepping en verlossing met elkaar verbonden. De God Die de wereld schiep, is dezelfde God Die Zijn volk verlost en in Zijn nabijheid laat leven. De afzonderlijke feesten staan daarom niet los van elkaar. Samen vertellen zij één groot verhaal.

Het verhaal begint met het **Pascha**. Het paaslam wordt geslacht en Israël keert ieder jaar terug naar de nacht waarin de HEERE Zijn volk uit Egypte bevrijdde. De kalender begint dus niet bij menselijke prestaties, maar bij Gods genade. Onmiddellijk daarna volgt het Feest van de Ongezuurde Broden. Zeven dagen

lang wordt de bevrijding als het ware opnieuw beleefd. Het oude leven in Egypte moet worden achtergelaten.

Daarna volgt het feest van de **Eerstelingen**. De eerste opbrengst van de oogst wordt aan de HEERE gegeven. Daarmee erkent Israël dat de oogst uiteindelijk gave van God is. De eerste vruchten staan bovendien voor de volledige oogst die nog zal volgen. Hier ontstaat het ritme van belofte en vervulling: tussen de eerste vruchten en de volle oogst ligt een tijd van wachten en verwachten. Vijftig dagen na Pascha volgt het Wekenfeest, het Pinksterfeest.

Dan verschuift de kalender naar de zevende maand. Tijdens het **Feest van de Bazuinen** werd de sjofar, de oude ramshoorn, geblazen. Dit kondigde een geheel nieuwe reeks feesten aan. Tien dagen later volgt de **Grote Verzoendag**, waarop de hogepriester verzoening doet voor Israël. Daarna begint het **Loofhuttenfeest**, (Soekot) dat duurt acht dagen. Voor dit feest verlieten zij hun huizen en woonden zij in hutten. Zij moesten de sterren door het dak kunnen zien om hen te herinneren aan hun veertig jaar van dwaze omzwervingen in de woestijn, terwijl zij het Beloofde Land al in slechts elf dagen hadden kunnen bereiken.

Zo ontstaat een duidelijke beweging: het jaar begint met bevrijding, gaat via voorziening en verwachting naar verzoening en gemeenschap met God. De kalender vertelt ieder jaar opnieuw het verhaal van Gods reddend handelen. Het Pascha verkondigt Gods bevrijdende genade, de Eerstelingen herinneren eraan dat alles uit Zijn hand komt, de Grote Verzoendag spreekt over vergeving en het Loofhuttenfeest over Gods trouw aan Zijn pelgrimerende volk.

Niet alleen feestdagen, maar ook gewone dagen

Juist na de grote feesten maakt Leviticus een opvallende overgang. De aandacht gaat naar twee dagelijkse handelingen in de tabernakel: het verzorgen van de Menorah en het vernieuwen van de toonbroden. Daarmee wordt een belangrijk misverstand voorkomen. De heilige tijden betekenen niet dat God alleen op bijzondere momenten van het jaar centraal staat. Tussen de feesten door gaat de eredienst gewoon verder. Ook de gewone dagen worden geheiligd door Gods aanwezigheid. De zevenarmige kandelaar moet voortdurend branden. Het licht van avond tot morgen roept de scheppingsdagen uit Genesis in herinnering. Iedere nieuwe dag wordt zo verbonden met Gods scheppingswerk. Aan de andere kant staat de tafel met

de twaalf toonbroden. Iedere sabbat worden zij vernieuwd. De twaalf broden vertegenwoordigen de twaalf stammen van Israël, die voortdurend voor Gods aangezicht staan. Gods licht rust op Zijn volk; Zijn verbond wordt niet onderbroken.

Hiermee komt opnieuw de grote lijn van Leviticus naar voren. Niet alleen het vuur bij de inwijding van de tabernakel en de Grote Verzoendag spreken over Gods aanwezigheid. Ook het licht, de toonbroden en de dagelijkse eredienst verkondigen: de HEERE woont te midden van Zijn volk. Daarbij is een belangrijke waarschuwing nodig. Rituelen bezitten niet uit zichzelf geestelijke kracht. Offers, feesten en eredienst worden leeg wanneer het hart zich van God verwijdert. Maar het tegenovergestelde gevaar is eveneens groot: wanneer Gods volk alle heilige ritmes loslaat, ontstaat geen neutrale ruimte. Andere ritmes nemen hun plaats in. De vraag is daarom niet óf wij door ritmes worden gevormd, maar welk ritme ons hart vormt.

Dat maakt deze boodschap bijzonder actueel. Liturgie is niet alleen wat er op zondag in de kerk gebeurt. Ook onze dagelijkse gewoonten vormen ons: de manier waarop we onze dag beginnen en eindigen, onze omgang met werk en ontspanning, de patronen binnen ons gezin en de manier waarop we voortdurend met onze telefoon omgaan. Zulke ritmes vormen ongemerkt onze verlangens en prioriteiten.

Leven vanuit Gods tijd

Wat betekent dit voor de gemeente van Christus? Het Nieuwe Testament schrijft de gemeente niet eenvoudig dezelfde nationale kalender voor. De eerste christenen leefden aanvankelijk binnen het Joodse ritme, maar met de komst van gelovigen uit de heidenvolken ontstond de vraag of iedereen zich aan Israëls kalender moest houden. Paulus laat in Romeinen 14 zien dat hierover verschillende overtuigingen kunnen bestaan. De één acht een bepaalde dag hoger dan een andere, terwijl een ander alle dagen gelijk beoordeelt. Paulus roept gelovigen niet op elkaar hierover te veroordelen. De uiterlijke vorm is niet de kern van het evangelie; de toewijding aan Christus is dat wel. Dat betekent echter niet dat tijd onbelangrijk is geworden. De vrijheid van het nieuwe verbond betekent dat Gods volk niet gebonden is aan één nationale kalender. De vorm kan verschillen, maar het principe blijft: Gods volk leeft bewust vanuit Gods grote daden.

De beslissende vraag is daarom niet welke kalender wij precies volgen, maar welk verhaal ons leven bepaalt. Israël leefde vanuit Gods bevrijding uit Egypte. De gemeente leeft vanuit Gods verlossing in Jezus Christus. Zoals Israël steeds opnieuw werd bepaald bij Gods trouw, zo wordt ook de kerk geroepen voortdurend terug te keren naar het Evangelie. Wanneer we de laatste hoofdstukken van Leviticus overzien, blijkt hoe zorgvuldig het boek is opgebouwd. Het begon met de vraag hoe een heilige God kan wonen te midden van een onheilig volk. Offers, priesters en de Grote Verzoendag maakten gemeenschap met God mogelijk. Daarna werd zichtbaar hoe Gods heiligheid het dagelijkse leven vormt. Uiteindelijk blijkt zelfs de tijd onder Gods heerschappij te staan. Niet alleen de ruimte waarin Gods volk leeft wordt geheiligd, maar ook het ritme waarin het leeft.

Daarom eindigt Leviticus niet bij een verzameling wetten, maar bij een uitnodiging: God vormt een volk dat leert leven in Zijn aanwezigheid. Heel het leven wordt opgenomen in Zijn heilige ritme: de ruimte, de tijd, het werk, de rust, de eredienst en het dagelijks bestaan. De kalender van Leviticus is zo meer dan een herinnering aan het verleden. Zij richt het volk op Gods toekomst. Het Pascha herinnert aan bevrijding, de Grote Verzoendag aan verzoening en het Loofhuttenfeest aan Gods trouw onderweg. Alles beweegt uiteindelijk naar de voltooiing van Gods scheppingswerk en naar de rust van Zijn Koninkrijk. God heiligt niet alleen een plaats waar Hij woont. Hij heiligt een volk, een leven en zelfs de tijd waarin dat volk op weg is naar de dag waarop God alles nieuw zal maken.

Hoofdstuk 10: De heiligheid van Gods Naam

Leviticus 24: 15-16 Iedereen die zijn God vloekt, moet zijn zonde dragen. Wie de Naam van de HEERE lastert, moet zeker ter dood gebracht worden. Heel de gemeenschap moet hem zeker stenigen.

Job 1: 21-22 En hij zei: Naakt ben ik uit de buik van mijn moeder gekomen en naakt zal ik daarheen terugkeren. De HEERE heeft gegeven en de HEERE heeft genomen; de Naam van de HEERE zij geloofd! In dit alles zondigde Job niet en schreef hij God niets ongerijmds toe.

Ezechiel 36: 20-21 Toen zij aankwamen bij de heidenvolken waarheen zij gegaan waren, ontheiligden zij Mijn heilige Naam, omdat men van hen zei: Deze mensen zijn het volk van de HEERE en toch zijn zij uit Zijn land vertrokken. Maar Ik spaarde hen vanwege Mijn heilige Naam. Het huis van Israël had die ontheiligd onder de heidenvolken waarheen zij gegaan waren.

1 Petrus 3:15 maar heilig God, de Heere, in uw hart; en wees altijd bereid tot verantwoording aan ieder die u rekenschap vraagt van de hoop die in u is, met zachtmoedigheid en ontzag.

De climax van Leviticus

Met de laatste hoofdstukken van Leviticus bereikt het boek zijn hoogtepunt. Alles wat vanaf het begin is opgebouwd, komt hier samen. De grote vraag waarmee Leviticus opende – hoe een heilig God kan wonen te midden van een onheilig volk – krijgt haar uitwerking. Wat begon met offers en de tabernakel mondt uit in een diepere werkelijkheid: God verlangt niet slechts naar een heilig heiligdom, maar naar een heilig volk dat Zijn Naam draagt. Leviticus is geen verzameling losse wetten, maar een zorgvuldig opgebouwd geheel.

In hoofdstukken 1–7 opent God door de offers de weg waardoor zondige mensen Hem kunnen naderen. In hoofdstukken 8–16 verschuift de aandacht naar de priesters en de heiligheid van het heiligdom. De Grote Verzoendag brengt uiteindelijk verzoening voor de verontreiniging die door de zonde in het heiligdom is ontstaan. In het derde deel verschuift het perspectief naar het dagelijkse leven. Nu God in het midden van Zijn volk woont, wordt niet alleen

het heiligdom, maar heel het bestaan van Israël onder Zijn heerschappij gebracht.

Tenslotte stelt Leviticus een indringende vraag: hoe kan die gemeenschap met God worden verbroken? Tot nu toe lag de nadruk vooral op de verantwoordelijkheid van de priesters. Nu verschuift die verantwoordelijkheid naar heel Israël. De priesters moeten de heiligheid van de tabernakel bewaren; heel het volk draagt de Naam van de HEERE.

De heiligheid van Gods Naam

Daarmee grijpt Leviticus terug op het derde gebod: *„U zult de Naam van de HEERE, uw God, niet ijdel gebruiken."* Dat gebod gaat volgens Mackie over meer dan vloeken of het achteloos uitspreken van Gods Naam. Israël draagt Gods Naam en vertegenwoordigt Hem tegenover de volken. De manier waarop Israël leeft, bepaalt mede hoe de wereld naar de God van Israël kijkt.

Daarom klinkt in Leviticus 17–22 steeds opnieuw de oproep: *„Ontwijd Mijn heilige Naam niet."* Ontheiligen betekent iets wat aan God toebehoort behandelen alsof het gewoon of van jezelf is. Gods Naam kan natuurlijk niet ophouden heilig te zijn; de mens kan haar heiligheid alleen miskennen en onteren.

Dat gebeurt wanneer Israël zich overgeeft aan afgoderij, onrecht of leugen, maar ook wanneer priesters hun heilige roeping behandelen alsof zij naar eigen inzicht kunnen handelen. In al deze gevallen wordt iets wat aan God toebehoort behandeld alsof het menselijk bezit is. Zoals de priesters het heiligdom moeten beschermen, zo moet heel Israël Gods Naam hooghouden in woorden, daden en levenswandel. Juist daarom staat midden in deze hoofdstukken het opmerkelijke verhaal van de man die Gods Naam ontheiligt.

De godslasteraar: een raadsel in het hart van Leviticus

Tussen voorschriften over de kandelaar, toonbroden, sabbat en jubeljaar wordt plotseling het verhaal verteld van een man die Gods Naam ontheiligt. Dit vormt geen losstaande rechtszaak, maar een theologisch middelpunt: hier wordt zichtbaar wat het betekent dat Israël de Naam van de HEERE draagt.

De man is de zoon van een Israëlitische moeder en een Egyptische vader. Hij leeft daarmee als het ware tussen twee werelden. Tijdens een ruzie in het

kamp gebeurt vervolgens iets uitzonderlijks. Onze vertalingen spreken over het lasteren of vervloeken van Gods Naam. Letterlijk staat er dat de man „de Naam doorboorde". Het gebruikte werkwoord betekent doorsteken of doorboren en komt in deze combinatie nergens anders in het Oude Testament voor. Daarmee wordt meer beschreven dan onbeheerst taalgebruik. De Naam wordt voorgesteld alsof zij doelbewust wordt aangevallen en onteerd. De man behandelt Gods Naam alsof zij geen eer verdient. Omdat onduidelijk is hoe in deze situatie gehandeld moet worden, wordt de man bij Mozes gebracht. Het volk wacht op Gods uitspraak. De HEERE bepaalt dat hij buiten het kamp moet worden gebracht en door de gemeenschap gestenigd.

Voor moderne lezers roept dat onmiddellijk vragen op. Waarom is de straf zo zwaar? Leviticus maakt onderscheid tussen het vervloeken van God en het „doorboren" van Zijn Naam. Daarmee lijkt de tekst een bewuste en diepgaande aantasting van Gods heiligheid te beschrijven, niet slechts een beledigende uitspraak. Het verhaal is daarom geen algemene juridische regel voor iedere godslastering, maar een theologische vertelling over de ernst van Gods Naam. Tamar Kamionkowski (Professor of Biblical Studies at Reconstructionist Rabbinical College) maakt duidelijk dat de Naam van de HEERE voor heel Israël dezelfde plaats inneemt als de tabernakel voor de priesters. De priesters bewaken Gods heiligdom; heel Israël is verantwoordelijk voor Zijn Naam.

Daarom staat dit verhaal precies op deze plaats. Eerst ging het vooral om de heiligheid van de tabernakel. Nu wordt duidelijk dat het hele volk Gods heiligheid draagt. Direct na het vonnis volgen de wetten over vergelding: *„breuk voor breuk, oog voor oog, tand voor tand."* Ook dit heeft een belangrijke functie. Deze regels zijn niet bedoeld om wraak te stimuleren, maar juist om haar te begrenzen. De straf mag niet groter zijn dan het aangerichte kwaad. De wet stelt daarmee een grens aan menselijke vergelding. Tegen deze achtergrond wordt de ernst van het voorafgaande verhaal nog duidelijker. Als het leven van een mens zo kostbaar is dat het niet willekeurig mag worden genomen, hoeveel gewicht heeft dan de Naam van God? Leviticus wil de lezer onder ogen brengen dat Gods Naam het kostbaarste bezit van Israël is. De godslasteraar wordt zo een spiegel voor heel Israël. Zoals Nadab en Abihu de heiligheid van de tabernakel schonden, zo schendt deze man de heiligheid van Gods Naam. Beide verhalen laten zien hoe ernstig het is wanneer mensen behandelen wat uitsluitend aan God toebehoort. Daarmee wordt

vooruitgewezen naar een groter probleem: uiteindelijk zal niet slechts één mens, maar heel Israël Gods Naam onteren.

Het jubeljaar: Gods economie van herstel

Na het verhaal van de godslasteraar verschuift Leviticus naar het sabbatsjaar en het jubeljaar. Op het eerste gezicht lijkt dat een abrupte overgang, maar beide onderwerpen zijn met elkaar verbonden. De sabbat wordt steeds verder verdiept: eerst is er de wekelijkse rustdag, daarna de jaarlijkse feesten, vervolgens krijgt ook het land zijn sabbat en uiteindelijk komt het jubeljaar. Gods heerschappij omvat de hele schepping.

Leviticus 25 bepaalt dat het land ieder zevende jaar rust. De akkers worden niet ingezaaid en de wijngaarden niet normaal bewerkt. Israël moet leren zijn handen los te laten en te vertrouwen op Gods voorziening. De sabbat wordt zo uitgebreid van één dag naar een heel jaar voor de aarde. Na zeven perioden van zeven jaar volgt het vijftigste jaar: het **jubeljaar**. Daar komen verschillende lijnen van Leviticus samen: de bevrijding uit Egypte, de sabbat, Gods eigenaarschap en Zijn verlangen naar herstel. Het fundament is Gods uitspraak:

„Het land mag niet voorgoed verkocht worden, want het land is van Mij; u bent immers vreemdelingen en bijwoners bij Mij." (Leviticus 25:23)

Israël is uiteindelijk geen eigenaar van Kanaän. Het volk mag het land bewonen en bewerken, maar blijft gast op Gods grondgebied. De HEERE is de werkelijke Eigenaar. Daarom kan grond niet voorgoed worden vervreemd. In het jubeljaar keert iedere familie terug naar haar oorspronkelijke erfdeel. Ook mensen mogen niet voorgoed worden vastgezet in armoede. Wie zichzelf vanwege schulden als slaaf heeft moeten verkopen, ontvangt zijn vrijheid terug. Families en erfenissen worden hersteld. Het is alsof Israël opnieuw mag beginnen. Niet menselijke schuld, maar Gods genade krijgt uiteindelijk het laatste woord.

Hier grijpt het jubeljaar terug op Gods oorspronkelijke bedoeling met de schepping. In Eden ontving de mens de schepping niet als absoluut bezit, maar als een gave om te bewaren en te bewerken. Zo ontvangt ook Israël het land als gave. Het jubeljaar houdt voortdurend voor ogen dat Gods eigendomsrecht boven ieder menselijk bezit staat. Ook de bevrijding uit Egypte krijgt hierin betekenis. Israël was zelf slaaf en is door God bevrijd. Daarom mag het geen volksgenoten blijvend in slavernij houden. Wie zelf genade heeft ontvangen, mag die genade niet onthouden aan een ander. Het jubeljaar is daarom meer

dan een sociaal-economische regeling. Het verkondigt wie God is: Hij herstelt wat verloren ging, geeft terug wat werd ontnomen en opent de mogelijkheid van een nieuw begin. Het jubeljaar kijkt terug naar de bevrijding uit Egypte, maar tegelijk vooruit naar Gods Koninkrijk, waarin Zijn goede orde volledig zal worden hersteld.

De anti-jubel: de ballingschap

Na het jubeljaar verandert de toon. Leviticus 26 beschrijft wat er gebeurt wanneer Israël weigert te leven vanuit Gods ritme van rust, genade en afhankelijkheid. Je kunt dit ook een anti-jubel noemen. Eerst klinkt Gods belofte. Wanneer Israël in gehoorzaamheid leeft, zal het land vrucht dragen, zal er vrede zijn en zal het volk veilig wonen. Maar boven alle materiële zegen staat één veel grotere belofte:

„Ik zal Mijn woning in uw midden vestigen... Ik zal in uw midden wandelen." (Leviticus 26:11-12)

Het werkwoord *wandelen* verwijst terug naar Genesis, waar God in de hof wandelt. Gods uiteindelijke verlangen is dus niet slechts dat Israël een vruchtbaar land bezit, maar dat Hij opnieuw onder Zijn mensen woont. Kanaän moet als het ware een nieuw Eden worden. Maar wanneer Israël weigert te luisteren, volgt het oordeel. Opvallend is dat opnieuw het getal zeven verschijnt. De zegen van de schepping wordt omgekeerd tot een zevenvoudige toename van het oordeel. Het ritme van Gods goede orde wordt als het ware een anti-schepping. Het dieptepunt is de ballingschap. Israël wordt uit het land verdreven en juist dan ontvangt het land zijn sabbatten. Het volk heeft geleefd alsof Kanaän zijn eigen bezit was en Gods eigendomsrecht genegeerd. Daarom zal het land rusten — maar zonder zijn bewoners.

Dat maakt de ballingschap tot de spiegel van het jubeljaar. Waar het jubeljaar herstel, vrijheid en terugkeer brengt, brengt de ballingschap verlies, slavernij en verdrijving. Waar het jubeljaar een nieuw begin verkondigt, laat de ballingschap zien wat er gebeurt wanneer Gods goede orde wordt verworpen. Toch eindigt Leviticus ook hier niet in wanhoop. God vergeet Zijn verbond met Abraham, Izak en Jakob niet. Wanneer het volk zich verootmoedigt, zijn schuld belijdt en tot Hem terugkeert, zal Hij Zijn verbond gedenken. Gods oordeel is ernstig, maar Zijn verbond wordt niet prijsgegeven. Daarmee wordt de ballingschap niet het einde van Gods verhaal, maar de voorbereiding op een

grotere verlossing. De vraag blijft staan: wie zal Gods volk definitief bevrijden van de vloek en de werkelijkheid van het jubeljaar volkomen maken?

Leviticus in het licht van Christus

Leviticus eindigt daarmee als een onaf verhaal. Israël heeft Gods Naam ontheiligd, de sabbatten verwaarloosd en het verbond geschonden. Toch opent juist dit einde de weg naar de rest van de Schrift. Daniël leest in Babel de woorden van Leviticus en herkent daarin zijn eigen geschiedenis. Zijn gebed in Daniël 9 is daarom niet alleen een persoonlijk gebed. Hij belijdt de schuld van het volk en beroept zich op Gods verbondstrouw. Het oordeel van God betekent voor hem niet dat God Zijn volk heeft verlaten. Het bevestigt juist dat God trouw is aan Zijn woord, zowel in Zijn oordeel als in Zijn genade.

Het probleem ligt niet in Gods wet. De Torah is goed, heilig en rechtvaardig. Het probleem is de mens, die niet in staat blijkt het verbond volmaakt te onderhouden. De wet maakt Gods heilige wil zichtbaar en onthult tegelijkertijd hoe diep de zonde het menselijk hart heeft aangetast. Daarom schrijft Paulus:

„Christus heeft ons vrijgekocht van de vloek van de wet door voor ons een vloek te worden."
(Galaten 3:13)

Aan het kruis komen de verbondsvloeken die Leviticus aankondigt samen in de Messias. Jezus draagt de last van Israëls ongehoorzaamheid. Gods heiligheid wordt niet buiten werking gesteld; juist aan het kruis wordt zij volledig serieus genomen. De vloek wordt niet genegeerd, maar gedragen. Daarmee wordt de macht van de vloek gebroken en wordt de weg geopend naar de zegen die aan Abraham is beloofd. Wat Leviticus aankondigt, krijgt in Christus zijn vervulling. De gemeenschap met God wordt niet langer gedragen door steeds terugkerende offers, maar door het volmaakte offer van de Zoon van God.

Dat betekent niet dat Leviticus voor christenen zijn betekenis verliest. Integendeel. Juist in het licht van Christus verstaan we de ernst van Gods heiligheid dieper. Het kruis laat zien hoe kostbaar verzoening is. Gods genade doet niets af aan Zijn heiligheid; zij openbaart juist hoe groot Zijn genade is tegenover de ernst van onze zonde. Daarom blijven ook de waarschuwingen van Leviticus staan. Genade is geen vrijbrief om de zonde licht op te vatten. Ook de gemeente draagt de Naam van Christus en wordt geroepen heilig te leven.

Heiligheid en genade

Aan het einde van Leviticus blijven twee waarheden naast elkaar staan. Gods heiligheid is absoluut. Zijn Naam mag niet worden ontheiligd en Zijn verbond vraagt gehoorzaamheid. Gods aanwezigheid kan niet achteloos worden behandeld. Maar tegelijk blijkt Gods genade sterker dan Israëls ontrouw. De HEERE blijft Zijn verbond gedenken. Hij laat Zijn volk niet los, zelfs niet onder het oordeel. Uiteindelijk draagt Hij in Christus Zelf de vloek die het volk over zich heeft afgeroepen. Zo eindigt Leviticus niet in wanhoop, maar in verwachting.

Wanneer we de hele reis door Leviticus overzien, wordt de opbouw duidelijk. Het boek begon met de vraag hoe een heilig God kan wonen te midden van een zondig volk. Het antwoord liep via offers, priesters en verzoening naar een leven waarin heel Israël Gods heiligheid zichtbaar moet maken. Aan het einde verschuift het middelpunt van de tabernakel naar de Naam van God die het hele volk draagt. Het verhaal van de godslasteraar laat zien hoe ernstig het is wanneer Gods Naam wordt onteerd. Het jubeljaar openbaart Gods verlangen naar herstel. De ballingschap laat zien wat er gebeurt wanneer Gods goede orde wordt verworpen. En boven dit alles klinkt Gods verbondstrouw. Daarom is Leviticus geen afgesloten wetboek. Het is een onmisbare schakel in het grote verhaal van de Schrift. De profeten grijpen erop terug, Daniël leest zijn eigen geschiedenis erin, en in Jezus Christus bereikt deze lijn haar diepste vervulling.

Wat begon met Gods verlangen om onder Zijn volk te wonen, eindigt met de verwachting dat Hij Zijn schepping zal vernieuwen en voorgoed onder Zijn verloste volk zal wonen. Daarmee vormt Leviticus niet alleen het hart van de Torah, maar ook een voorbereiding op het Evangelie van Jezus Christus.

Bronnen:

- Bibleproject Leviticus scroll
- Studiebijbel (SBOT) deel 2
- Who Shall Ascend the Mountain of the Lord? A Theology Of The Book Of Leviticus, Michael Morales
- Preaching Christ from Leviticus, Sidney Greidanus
- NIVAC 03: Leviticus & Numbers, Roy Gane